

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Komparace díla Karoliny Světlé a Sofie
Podlipské**
Bakalářská práce

Autor: Nikola Smutná
Studijní program: B1501 / Biologie
Studijní obor: Biologie se zaměřením na vzdělávání – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Hradec Králové

duben 2020

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor:	Nikola Smutná
Studijní program:	B1501 / Biologie
Studijní obor:	Biologie se zaměřením na vzdělávání – český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název práce:	Komparace díla Karoliny Světlé a Sofie Podlipské
Název práce v AJ:	The comparison of Karolina Světlá's and Sofia Podlipská's work
Cíl a metody práce:	Práce se bude zabývat komparací díla Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. Cílem bakalářské práce je objasnění důvodů, proč je Karolina Světlá uznávanější a známější autorkou, než její sestra Sofie Podlipská.
Garantující pracoviště:	Katedra českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty UHK
Vedoucí práce:	doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.
Oponent:	Křivánek Vladimír, prof. PhDr. CSc.
Datum zadání práce:	19. 12. 2017
Datum odevzdání práce:	22.4.2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem v seznamu použité literatury uvedla všechny prameny, z kterých jsem vycházela.

V Hradci Králové dne 22.4.2020

Nikola Smutná

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí práce doc. PaedDr. Boženě Plánské CSc. za ochotu a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu při psaní této práce.

Anotace

SMUTNÁ, Nikola. *Komparace díla Karoliny Světlé a Sofie Podlipské*. Hradec Králové, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Předmětem bakalářské práce je analýza a komparace vybraných děl Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. Knihy autorek byly vybírány na základě vzájemné podobnosti a zejména s přihlédnutím na vztahové a společenské motivy. Z toho důvodu se text nezabývá historickou tvorbou Sofie Podlipské, ale jsou analyzovány knihy *Osud a nadání*, *Nalžovský*, *Dva rodokmeny* a *Lidské včely*. V případě Karoliny Světlé se práce přímo zabývá především ještědskými romány. Práce má za úkol sledovat, jaké společné prvky díla výše zmíněných autorek obsahují a naopak popisovat, kde se rozcházejí. Následující text se tedy zaměřuje zejména na komparaci témat a motivů, postav či kompozic.

Klíčová slova: Sofie Podlipská, Karolina Světlá, komparace

Annotation

This bachelor thesis deals with the analyse and comparison of the chosen literary works by Karolina Svetla and Sofie Podlipska. The authors' books were chosen on the basis of mutual similarities, especially with focusing on the relationship and social themes and motives. For that reason, the work does not deal with the historical works of Sofie Podlipská but the books „*The Fate and Aptitude*“, „*The Nalžovsky*“, „*The Two pedigree*“ and „*The Human bees*“. In the case of Kalina Svetla, the thesis works with The Ještěd novels. The goal of the work is to observe which similar elements are in these literary works and on the other hand to describe in which point the works are different. The bachelor thesis focuses on the comparison of the topics, themes or motives, characters or composition.

Keywords: Sofie Podlipská, Karolina Světlá, comparison

Obsah

Úvod a cíl práce	7
1 Obecná charakteristika děl.....	8
2 Jednotlivé motivy	17
2.1 Sociální motivy	17
2.2 Vzdělanost.....	19
2.3 Vnímání žen.....	22
2.4 Vztahy.....	25
2.4.1 Vztah rodičů a dětí.....	25
2.4.2 Vztah hrdinek s muži.....	28
2.4.3 Láska a vztahy	33
2.4.4 Komunikace a vztahy.....	36
2.4.5 Nevěra	42
2.4.6 Ukončení svazku.....	43
2.4.7 Promítnutí česko-německých vztahů v tvorbě.....	45
2.4.8 Obyčeje.....	47
2.4.9 Pohanské motivy.....	48
2.4.10 Mystické prvky	49
2.4.11 Zlo	50
2.4.12 Smrt a její podoby.....	52
3 Kompozice	54
Závěr	56
3.1.1 Seznam použité literatury	60

Úvod a cíl práce

Bakalářská práce se zaměřuje na komparaci shodných a rozdílných znaků v dílech autorek Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. Spisovatelky, jež pojí mnohem více, než společné rodné příjmení, přišly do literatury spolu s generací májovců v polovině 19. století, kdy se roku 1958 přihlásily k jeho odkazu. Ze všeho nového, co přinesli májovci do literatury, se u sester Rottových nejvíce projevíly sociální a zejména psychologické aspekty člověka a společnosti.

K tématu bakalářské práce mne inspirovala má vedoucí doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc., která mi jej nabídla pro můj projevený zájem o tvorbu Karoliny Světlé. Práce nově tematizuje tvorbu známé literátky v souvislosti s dílem Sofie Podlipské, která je coby spisovatelka zpracovávána pomálu a spíše je uváděna v souvislosti s feministickým hnutím.

Přestože byly knihy vybírány na základě vzájemné podobnosti, nedochází k přímému porovnávání dvou určitých děl, jako je v pracích podobného typu obvyklé, nýbrž různých knih v souvislosti s myšlenkami, motivy a tematikou. V popředí jsou téma a motivy, ne samotná díla. S tím souvisí i řazení kapitol, které jsou rozděleny podle motivů, jež můžeme v románech nalézt. V centru pozornosti textu stojí motivy jako komunikace, vzdělanost, vztah rodičů a dětí, vztah hrdinek s muži, vztah mezi manželi a manželství samotné nebo náhled na ženy. Obsah se dotýká i sociálních motivů, motivů smrti a jejích podob, nevěry, mystiky nebo vztahu Čechů a Němců.

Vzhledem k povaze bakalářské práce bylo obtížné tematicky text rozdělit, neboť se jednotlivé motivy prolínají a těsně na sebe navazují. Text není rozdělen na část teoretickou a praktickou, ale teoretické informace se prací prolínají. Hlavní těžiště práce představují má vlastní pozorování a důkladná práce s textem, čímž je zároveň tvořena praktická část. Práce záměrně nezpracovává životní osudy autorek a ostatní dobové reálie, o to více se soustředí na poznatky o tvorbě obou sester.

Cílem práce je pomocí vlastní analýzy a interpretace charakterizovat a především porovnat literární tvorbu autorek a zkusit vlastním bádáním nalézt odpověď na otázku, z jakého důvodu je Karolina Světlá uznávanější literátkou, než její sestra.

1 Obecná charakteristika děl

První kapitola je z celé práce nejobecnější. Předmětem jsou nejvýraznější metody a styly práce obou spisovatelek. Charakteristika se dotýká principů jejich tvorby a lehce vymezuje i vybrané motivy. Mnohé skutečnosti, jež jsou v této kapitole nastíněny, budou dále analyzovány detailněji.

„Bylo případně řečeno, že Světlá učí ženu hrdinství mravnosti, Podlipská však jde dál a učí ji hrdinství života.“¹ Z této citace vyplývá odlišnost narativů Sofie Podlipské a Karoliny Světlé. Zatímco Karolina Světlá se obvykle specializuje na krátký dynamický úsek života postav, byť s občasnými sondami do jejich dětství, Sofie Podlipská většinou nechává postavy vyrůstat před očima, čímž umožňuje pozorování jejich kontinuálního vývoje. Bylo by liché plně souhlasit s citovaným tvrzením, neboť je v charakteristice díla Karoliny Světlé nedostačující a značně zjednodušující. Výše zmíněná citace ale vypovídá mnoho o díle Sofie Podlipské, která v jednotlivých románech představuje vysoký počet postav v různých životních situacích. V postavách nalezneme vysokou věkovou a osobnostní variabilitu protagonistů, čímž je vytvořeno různobarevné spektrum charakterů.

Postavy Podlipské se potýkají s událostmi všedního dne, prožívají dramata, s kterými se potýkají lidé v běžném životě. Patří k nim dospívání, výběr životních hodnot, vztahy mezi rodiči a dětmi i sourozenci navzájem. Dále mezi ně řadíme i mezilidské vztahy v širokém společenském měřítku, velkou variabilitu sociálního statusu a s ním související vztahy napříč společenskými vrstvami. Sociální rozdíly jsou mnohdy ztvárněny v rámci jedné rodiny, jako například v díle *Lidské včely* nebo *Dva rodokmeny*. Velký prostor je věnován postupnému dospívání postav a rozličnému vrtkání nedospělých myslí. Dobovou kritikou jí byla vyčítána nepřehlédnutelná rozvláčnost a násilně šťastné konce.² Takzvaně násilně šťastných konců využívá Sofie Podlipská v každém románu. Dokonce i největší padouch dostává novou šanci na začlenění se do společnosti. Těchto vyústění nejčastěji autorka užívá pro dosažení harmonie a urovnání poměrů. Stává se, že

¹ VRAJOVÁ, Jana. Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století. str. 57 Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

² VRAJOVÁ, Jana. Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století. str. 56 Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

jich autorka užije příliš brzo a zcela neočekávaně, kvůli čemuž se postavy chovají zkratkovitě. Vzhledem k předešlé preciznosti zobrazení každého myšlenkového pohnutí pak tyto zásahy hatí umělecký dojem. Dílo působí nepromyšleně a postavy přepjatě. Jako příklad výše zmíněných nedostatků bychom mohli uvést román *Nalžovský*. Román je výše uvedených charakteristik plný. Nejedná se pouze o postavy, ale opětovně trpí i děj románu, který obzvláště ke konci začíná nabývat fragmentárnosti. Ta je způsobena zejména přemírou postav, jejichž dějové linky autorka svědomitě vypracovává až do konce. Dílo *Osud a nadání* se výše zmíněným nedostatkům naopak vyhýbá. Postavy jsou umněji a jemněji vyobrazeny, autorka se zde vyvarovala afektů v psychologii postav, a díky tomu duševní vývoj probíhá pozvolna a věrně.

V dílech Sofie Podlipské můžeme sledovat dlouhé popisy děje, které často převažují nad samotným dějem prožívaným. Je daleko více nadána děj popisovat, než ho plně prožívat a následně ho předávat s bezprostředním účinkem. V románu sledujeme, jakým způsobem Sofie Podlipská s románem pracuje, co dopřává svým postavám, jakým způsobem je vykresluje a do jakých zkoušek je staví, děj však není předáván bezprostředně. Oproti Karolině Světlé své postavy hodnotí a může tak ovlivňovat čtenářův názor. „*Takové dobroty a pevnosti byl schopen ten charakter jinak podlý.*“³ Sama znemožňuje případnému čtenáři, aby dílo přečetl jedním dechem, neboť autorka rozrušuje svým komentováním děj. V knize *Dva rodokmeny* dokonce prozrazuje vymyšlení příběhu již v úvodních větách. Při této příležitosti ale neváhá zdůraznit reálnost útrap, radostí i starostí: „*Nevím, komu dům náleží...Nicméně prosím za pohostinství v něm pro osoby svého románu...pro jejich sny a snahy, radosti a utrpení, což není smyšleno, jako ty osobnosti a jejich jména, nýbrž procítěno a pozorováno, sebráno a vloženo v rámeček české rodiny.*“⁴ Citace představuje zároveň osu děl Podlipské, pro kterou jsou nejdůležitější právě pocity ve všech svých podobách. Vstupování do děje je u Karoliny Světlé spíše výjimkou, kdežto u Podlipské pravidelností. S výjimkami se setkáme například v díle *Frantina* nebo *Nemodlenec*. „*Mluvila jsem několikrát s nemodlencem z hor...nejlepší mezi námi neocenění jdou do hrobu, že svých největších mudrců, mučedníků a hrdin snad ani*

³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 23 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 1 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

neznáme.“⁵ Zde autorské vstoupení do děje příběhu pomáhá a verifikuje jej. Naopak v díle Frantina Karolina Světlá navádí čtenáře na stopu „*Bylo to jen pro ty plavé venku blesky, že tvář páně Apolínova najednou tak sinavě nám se jevila?*“⁶. Krátké komentování se objeví i v díle Kantůrčice. Sofie Podlipská při vstupování do děje používá další prvek, který nevyužívá její sestra, a to intertextualitu, kterou podepře svůj názor. „*Kdesi píše Alexander Dumas otec, Lásky k otci a k matce! Ty dvě náklonnosti, jež otevírají dveře náklonnostem ostatním!*“ „*Hluboká to myšlenka, a nelze vyměřiti, jak mnoho schází životu našemu až do smrti, jsou-li tyto náklonnosti člověku vzaty neb zkaleny, ztrpčeny, zmrzačeny.*“⁷ Výše zmíněná citace od Alexandra Dumase neplatí pouze pro dílo *Dva rodokmeny*, v němž je uvedena. Citace zastupuje princip, který Podlipská využívá napříč celým dílem podobně jako mnoho jiných motivů.

Přestože Sofie Podlipská nabízí širokou paletu různých charakterů, mohli bychom rozdělit hlavní protagonisty na dvě skupiny. Osobnosti, jež dokáží svému osudu čelit a na osoby, o které je třeba se postarat, čímž ztrpčují život svým blízkým. Jednoduše vidíme v díle postavy silné, až dominantní a postavy pasivní, až závislé. Závislostí není myšlena primárně závislost finanční, ale i s takovými příklady se můžeme setkat. Dochází k rozlišení postav, jež své blízké vysávají a postavy rozumně uvažující. Například vdova v *Lidských včelách* se ani po smrti manžela nepoučí, a dál si půjčuje peníze. Virginka v *Osudu a nadání* se naopak na pád domu snaží připravit a přemlouvá i své zaslepené blízké. Protagonisty Karoliny Světlé nelze takto jednoduše rozdělit, aniž bychom nějaké postavě neublížili. Je tomu tak zejména pro větší propracovanost postav a komplikovanost vazeb mezi nimi.

V důsledku rozdělení, bychom mohli podlehnout dojmu, že postavy Sofie Podlipské jsou černobílé, čímž bychom se rovněž prohřešili. Je ale pravdou, že postavy Podlipské jsou jednodušší a zastupují určité společenské stanovisko nebo charakterový typ. Stejně tak by bylo chybou plošné nazývání postav figurami, neboť se jedná o opravdové postavy z masa a kostí s veškerým leskem i bídou. Byť bychom zde našli postavy, které by k figurám měly potenciálně blízko, plní

⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 253 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 143 Praha: Československý spisovatel, 1974.

⁷ . PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 26 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

autorčin záměr a v textu je jejich slabší osobnost plně funkční. Často je taková postava časově omezena, nebo působí kontrastně, tak aby vynikl charakter jiného protagonisty. Jedná se například o Domina, u nějž vévodí egoismus a sobeckost. Domin tvoří kontrast vůči dobrému Nalžovskému.

Životní osudy hrdinů Podlipské vyvstávají z dialogů, kompromisů a smírných skutků, byť za cenu osobních obětí, jako je například odmítnutí kariéry pro dobro rodiny. Děj je pln myšlenkových pochodů, rozhodování a vrtkání. Větší prostor je ponechán dlouhým monologům postav, zatímco děj románů Karoliny Světlé je nabitý smělymi činy, které vytvářejí podmanivou dynamiku a vtahují čtenáře do děje. Boje hrdinů Podlipské jsou všednější a vetkány na denní bázi. Pro postavy samotné však nejsou konflikty šedivější či méně důležité než boje hrdinů Karoliny Světlé.

Sofie Podlipská byla věrna sama sobě a svým myšlenkám, které si nebála obhájit ospravedlněním a vymezením své tvorby i v samotných románech. *„Román má úlohu jít životu na stopu. On sleduje jeho kroky hodinu za hodinou, sečítá dni a noci, naslouchá dechu spícího hrdiny a sprádá své nitky ze vzdechů a z bezděčných jeho pocitů. Pero románu nesmí se lekat žádné všednosti, ani liknavého proudění života, ani zastávek, ani onoho bezvětrí, v němž nic se neděje zevnitř, ale všechno v nitru bouří, kde žádný výbuch velké proměny netvoří, ale kde zticha půda se podemílá, nepozorovaně ustupuje a jinde se zdvihá nová nadějná půda. Román předpovídá, co musí drama dopovědět a naopak začíná, kde drama končí. Po pátém aktu tragedie, kde je vše rozluštěno, naváže román nit a doprovází děj života do nových labyrintů. Opona nikdy se mu neshrnuje.“*⁸ Podlipská opakovaně demonstruje svoje ideje, které prostupují jejími díly a nebojí se svou tvorbu opakovaně vymezit. *„...přece byla přimísena ta pravá, ta ryzí láska, kterou my romanopisci od počátku našeho pokolení hledáme, zkoumáme, studujeme jakožto osu všeho žití...“*⁹ Tvorba Podlipské jako kdyby stála v opozici tvorbě její sestry, která se vyznačuje dramatickými situacemi a výjimečností. Podlipská především cílí na vnitřní život postav, přičemž

⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 300 Praha: J. Otto, 1878.

⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 136 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

se nebojí na tento aspekt své tvorby upozornit. „*Slunce vycházelo a zacházelo nad Berkovkou a v ní nad lidmi, kterým neuběhlo ani jediné minuty bez vnitřního děje.*“¹⁰

Stejně tak se v textech netají záměrným myšlenkovým směřováním k dobrotě a životu bez utrpení. Věnování pochází z knihy *Nalžovský*, je dedikováno její dceři Ludmile: „*Tys zachránila tak mnohému z mých hrdinů v povídkách život a štěstí svým přáním, aby bylo méně utrpení aspoň ve světě smyšleném.*“¹¹ Sofie Podlipská se snaží demonstrovat své přesvědčení v nutnosti výhry dobra nad zlem, které tematizuje například v próze *Nalžovský*, kde se boj těchto principů odehrává mezi manželskou dvojicí. „*Ty jsi ji chtěla učiniti dobrou? Ta tvoje dobrota! Slabost je to, netečnost, marnotratnost a lehkovážnost.*“¹² Její dílo se vyznačuje vzájemnou kauzalitou individuálních a společenských stavů a bojů, které přechází do lidské společnosti všemi třídami. „*Bylt' mezi těmito lidmi jaksí boj principů, jaký lze sledovati ve všech rodinných poměrech, jaký z rodin pak do veřejnosti přechází a v dějinách víří.*“¹³ Nefunkční manželství nedovoluje lidské bytosti se plně vyvinout, čímž se následně stává nezdravá i společnost. Karolina Světlá v knize *Kříž u Potoka* také pracuje s motivem vzájemné kauzality dějin a individuů, kdy s počátkem duševního pozbyvání národa začíná trpět i rod Potockých: „*sklesli jsme z dávné naší výše s celým národem.*“¹⁴

Podobně nemůže být u Podlipské šťastna celá rodina, pokud její jednotliví členové trpí, což dokládá Vrajová, když říká: „*Společné rodinné štěstí je u Podlipské podmíněno štěstím individuálním, štěstím pramenícím z možnosti každého člena rodiny rozvíjet svůj rozpoznáný talent, radovat se z nadání druhých, a směřovat tak k plné realizaci lidství.*“¹⁵ Díla Sofie Podlipské vzájemně korespondují i v tomto duchu, podobný myšlenkový ráz dostávají zejména díky využívání podobných motivů a tematiky s různými obměnami. Hojně diskutovaný je námět osudu a nadání, který je zároveň názvem jednoho z jejích románů. Podlipská si s tímto

¹⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 105 Praha: J. Otto, 1878.

¹¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. předmluva Praha: J. Otto, 1878.

¹² PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 181 Praha: J. Otto, 1878.

¹³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 152 Praha: J. Otto, 1878.

¹⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 252 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁵ VRAJOVÁ, Jana. *Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století*. str. 146 Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

námětem pohrává a nastiňuje jej v různých situacích. Jedná se o sociální situaci protagonistů, otázku pohlaví nebo nezdravé sociální vztahy.

Protagonisté Sofie Podlipské mnohdy pronášejí půvabné ideály, kvůli nimž působí postavy přemoudře. Ideálům maří dojem nezralost jedinců. Jako příklad vybereme situaci, kdy Anežka vysvětluje bratrovi, jak docílit harmonického vztahu. *„Je tu velký rozdíl v letech, který by však mohla vyplniti láska, anebo rozum, duševní souhlas, vzdělání.“*¹⁶ Počínání této postavy může působit nepatřičně, neboť je Anežka prosta jakékoliv vztahové zkušenosti. V díle uvažuje velmi erudovaně o lásce i její bratr, který ale na rozdíl od sestry již byl alespoň jednou zamilován. *„Svou láskou k Mařence cítil se posilněn, osvěžen, byl opět schopen nejlepších nadějí, a tak s ní rozmlouval cestou...Chránil se dělati jejího mentora. Chtěl jen, aby jej trochu znala, zkoumal ji, zdali by byla schopna s ním souhlasiti v základech jeho smýšlení...“*¹⁷ Nesmíme ale zapomenout, že sourozenci jsou svědky nešťastného manželství jejich rodičů, a tak sekundární životní zkušenosti mohou potenciálně aplikovat. Láska působí v dílech jako cesta k vyšším osobním kvalitám. Osobnostní růst vyvolaný láskou je u Podlipské opakujícím se motivem. *„Žila, dýchala jen pro něj, umiňovala si, že bude zcela jiná než před tím, a není-li od něj posud milována, že se přičiní, aby toho dosáhla časem.“*¹⁸ Tohoto motivu využívá i Karolina Světlá například v *Kříži u potoka* nebo *Kantůrčici*. Postavy Sofie Podlipské se chovají vědoměji než postavy Karoliny Světlé: *„Viděl, že vše zavinila její osudná, divoká bezpochyby zděděná povaha a nepěstovaný rozum, její vychování, jež vlastně vychováním nebylo.“*¹⁹ Zvláště v románu *Dva rodokmeny* se protagonisté chovají velmi šlechetně a moudře.

Ani jedna z hlavních postav v dílech obou sester není dokonalá. Ve všech románech se Podlipská snaží ukázat dobré i stinné stránky člověka. Většinou ženským charakterům Karoliny Světlé i Sofie Podlipské je společná hrdost a smělost. Hrdinky znají svou hodnotu a váží si samy sebe. Motivy mnohvrstevnatosti lidské duše rozvíjí především u protagonistů, které bychom vlivem jejich dočasně

¹⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 90 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 125 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 109 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 179 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

nevyzrálosti mohli vnímat negativně. U postav obou sester bychom našli řadu morálních poklesků a z nich vyplývajících důsledků, s kterými se po zbytek života budou muset vyrovnávat. Díla jsou plná typických případů, kdy hrdinky, jež si jsou vědomy své morální hodnoty, pohrdají morálně slabšími, vášnivějšími lidmi. Jako je například Lina z knihy *Osud a nadání* nebo Eva z *Kříže u potoka*. V díle *Nalžovský* sledujeme infantilní nezodpovědné chování hlavní protagonistky Isabelly, která málem utrápí nejen svého milence, ale i příliš dobrou matku.

Postavy se bouří a bojují za své právo na identitu mnohdy již od dětství. Jsou schopny obracet rodinný život naruby navzdory tlaku okolí, které vyžaduje určité vzorce chování. Vymezování vůči kazům vnějšího světa postupně tříbí jejich hodnoty. Charakteristika se týká zejména mladých žen, nejčastěji hlavních protagonistek knih. Zajímavostí je případ, kdy se prózy Podlipské odehrávají ve městě, ale vnitřní uzrávání hrdinek probíhá v přírodě. Přestože obě spisovatelky vsazují proměnu do nového prostředí, koncipují vývoj postavy opačným způsobem. Hrdinky Světlé sice nedospívají uprostřed měst, ale vzhledem k dosavadní izolaci je pro ně již významná změna prostředí. Jejich smýšlení o nich samotných musí obstát venku, tzv. mezi lidmi, neboť teprve odpověď vnějšího světa reflektuje jejich pravé já.

Dívky Karoliny Světlé obvykle vyrůstají v určité izolaci. Právě izolace, zapříčiněná nejčastěji nechutí začlenit se mezi vrstevníky, může mít vliv na vznik jejich výjimečných charakterů. Motivy izolace individuality u Podlipské nenalezneme. V izolaci vyrůstá Frantina, Dalena, Enefa i Eva. Jako příklad motivu vzájemné podobnosti uvedeme Dalenu a Evu. Dalena a Eva si nejsou podobny pouze v osobnostní rovině, čekají na ně i podobné zkoušky. Obě mají překročit práh cizího domu a dostat svému přesvědčení. Obě také potkávají podobné překážky. „*Bylat' Dalena skutečně na cestě propadnouti šílenosti, hlásivši se rovněž tak urputně a svéhlavě k vylhané nenávisti, jak si zapírala opravdivou horoucí lásku.*“²⁰ Přestože Eva nepřichází rodu Potockých bezohledně škodit, můžeme si položit otázku, zda opravdu přišlo spolu s ní do domu Potockých i štěstí.

²⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 203 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

Mezi hrdinkami Karoliny Světlé a Sofie Podlipské tkví nejvýznamnější rozdíl mezi jejich cíli. Zatímco hrdinky Karoliny Světlé mají často vytyčený cíl, za kterým směřují, protagonistky románů Podlipské bojují každý den své menší bitvy a v knihách často do poslední chvíle nedokážeme určit leitmotiv, či která postava se vyprofiluje jako hlavní.

Podlipská líčí častěji tzv. ženy rodinného krbu, které jsou nejčastěji zastoupeny ve starší generaci žen. Blanka Svadbová vidí největší osobní vklad Sofie Podlipské v typologii ženských postav. Při této příležitosti zmiňuje i Arneho Nováka, který o Podlipské pronesl, že je zosobňovatelkou ženství v české literatuře. Blanka Svadbová píše, že hlavní postavou je vždy žena vysokých kvalit, mezi něž například řadí vnitřní samostatnost, statečnost, ušlechtilost a odvážnost. Dále také píše, že snahou hlavní postavy je harmonizovat vztahy mezi lidmi a ovlivnit je, aby také konali dobro. Hlásí vzdělání a zároveň vidí hlavní ženské poslání v rodině a mateřství.²¹ Postavy v díle Podlipské výše zmíněné vlastnosti sice naplňují, charakteristika ale není určující pro hlavní postavy, ve kterých tyto vlastnosti jako konsenzus nikdy nenajdeme. Takto pracuje Sofie Podlipská s výše zmíněnými motivy například v díle *Osud a nadání*. Sestra Liny a Virginky je líčena jako mírná a pokojná, opečovávající teplo rodinného krbu. Disponuje vlastnostmi velmi odlišnými od svých energických cílevědomých sester. Nehledí se však na ni s despektem. Je prototypem ženy, jež vykonává domácí činnosti s vroucí láskou a hrdě jako své poslání. Vstup do manželství a plnění tradičních rolí si sama vyvolila. Lina si cestu tzv. domácího krbu vybere také. U ní však sledujeme, která se se svým údělem pere a je jí nepřírozený, neboť jí byla dána stejně vášnivá povaha jako Virgince, která se za svůj svobodný život bije. Lina si však sama své štěstí pošlape, když si zvnitřní hodnoty svého okolí. Ve Virgince vidíme děvče, které přirozeně prahne po vzdělání. Později se stává i milující matkou. Dítě po narození přirozeně strhuje většinu její pozornosti. Čím je dítě starší a samostatnější, tím narůstá Virginky seberealizace i v jiných oblastech a po překonání rodinné i finanční krize ji čeká dlouho očekávaná kariéra herečky. Podlipská zcela správně cítí, že nejen ženám by neměla být nucena jejich životní

²¹ ²¹ VRAJOVÁ, Jana. Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století. str. 119 Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

cesta, a tak ani ona ve svých dílech slepě neprosazuje žádný model, naopak s osudy postav pracuje velmi citlivě.

Na konci románů obou sester je patrná snaha o harmonii a urovnání vztahových poměrů. Díla Sofie Podlipské, jak jsme již dříve zmiňovali, vyznívají bezesporu harmoničtěji, kdežto v dramatičtějších románech Karoliny Světlé může zbýt jen pár světlých nadějných bodů. *Vesnický román* končí slovy o vynikajících synech Antoše, kteří vykonali mnoho dobrého pro lidi. Dalena svůj zbytek krátkého života zasvětil pomáhání lidem. Černý Petříček díky pokoře zmoudří a po zbytek života je schopen radit lidem ještě lépe. Evě se po zbytek života žije s milujícím manželem pravděpodobně dobře, přesto víme, že doopravdy již nikdy šťastna nebude. „*Poslouchává ho s úsměvem zádušným, hledajíc zrakem zaroseným...tichý hřbitůvek.*“²² Frantina je jedna z postav, již není dopřán ani částečně naplněný život. Po poznání krátkého štěstí svou životní energii záhy ztrácí a zlomena umírá.

²² SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 263 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

2 Jednotlivé motivy

2.1 Sociální motivy

Sociální motivy v díle obou sester jsou velmi hojné a nastiňované z různých úhlů pohledů. Ocítáme se na vrcholcích společenského žebříčku i jeho samotném dně. V *Nemodlenci* a *Frantině* jsou oproti ostatním dílům vykresleny i společenské principy. „Proto vyhráli páni nad lidem, že mu porozuměli, vlastně ti, co světu porozuměli, stali se na něm pány...“²³ Inteligentnější lidé, kteří jsou schopni pochopit principy světa a moci, využívají nebo až zneužívají ostatní lidi. Vymyslí pravidla, kterými se ostatní musí řídit a poddaní v důsledku vrchnosti děkují, když jim pomohou se ve světě zorientovat. Ve *Frantině* jsou navíc znamenitě zpracovávány dva na první pohled propastné póly společnosti. Jedná se o pány a loupežníky, jejichž činy Apolín relativizuje, když ukazuje jejich společensky tolerované okrádání. „*Jak také ne, vždyť měli při sobě zákon, v jehož jménu se smí vše bez trestu na světě páchat.*“²⁴ Vyšší vrstvy nejsou ochotny neměnný a pro ně natolik výhodný řád světa ohrozit. „*Každá chybička, každé nedopatřeníčko, jichž se dopustili, jedině pak tomu přičítáno, že se chtějí rovnat svým představeným a vědět, co sluší vědět jen vyšším. Kdož prý na lavici, ten zůstaniž na lavici, kdo pod lavicí, pod lavicí, ví pánbůh nejlépe prý, co dělá a kde každému vykázal místo.*“²⁵

Světlá nejenže objasňuje sociální principy, její postavy navíc o sociálním uspořádání samy přemýšlí jako o ideálech. „*V Ochránově není ni bohatých, ni chudých*“, pokračoval Antoš „*každý občan má tam svou práci, schopnostem jeho přiměřenou. Obchod se vede na útraty všech a výdělek patří všem dohromady.*“²⁶ Podobný ideál jako ve Vesnickém románu rozvíjí i v *Kříži u potoka* „*...spolek hospodářský je nám taktéž nutný, jaký to prospěch, kdyby jeden druhému svoje zkušenosti poctivě sdělil? Musily by se ho zúčastnit i naše ženy...Ale především nutná jest u nás záložna ve prospěch nemajetných spoluobčanů, z nichž bychom nebrali žádného zisku...*“²⁷. Štěpán vidí v nastolení nových poměrů šanci, která se

²³ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 80 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

²⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 141 Praha: Československý spisovatel, 1974.

²⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 18 Praha: Československý spisovatel, 1974.

²⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 137 Praha: Československý spisovatel, 1973.

²⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 290 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

pozvednutím nejchudších vrstev vyzdvihne celá společnost. Jeho idey se ale nesetkají s pochopením a my tak můžeme sledovat boj principů, který bychom dnešní optikou pojmenovali jako boj sociální levicové politiky s extrémní pravicí. „*Jak to chce? Peníze máme na malé úroky půjčovat, aby si jimi každý ve vsi bídník pomohl a nám se pak vyrovnal? Stvořit' pánbůh stromy vysoké i křoví nízké, stvořil bohaté a chudé, jak to udělal, dobře to udělal...*“²⁸ Podlipská se více soustředí na bohatnutí a chudnutí různých společenských vrstev a sleduje dopady na jejich život. „*To bylo nyní postavení této rodiny, jakých je nescíslně mnoho v celé civilisovaném světě, který stále se kolísá na vlnách majetku přibývajícího jedněm, ubývajícího druhým...*“²⁹ Měnící se sociální situace představuje celospolečenskou hrozbu, jež může potkat každou rodinu. Podlipská často tematizuje rozdíl mezi bohatstvím a chudobou na v rámci jedné rodiny. Nejdominantnější je tento prvek v dílech *Lidské včely* a *Dva rodokmeny*. Osud svobodné matky v těžké životní situaci zobrazují například díla *Černý Petříček* nebo *Vesnický román*. „*Zemřel, než ho syn poznal. Vdova chodila po jeho smrti podělkovat mezi sedláky. V létě přinášela si z práce vždy ještě vařiva a chleba domů, neměla s dítětem hladu. V zimě bylo hůř...Najedla se s dítětem jen jednou za den dosyta.*“³⁰ Přestože se v díle Sofie Podlipské setkáváme s motivem chudoby téměř pravidelně, protagonisté jsou většinou schopni situaci nakonec obrátit k dobrému. Nesetkáváme se zde tak často se svobodnými matkami, ale spíše s čerstvými vdovami. Tragédie u Sofie Podlipské přichází ruku v ruce s novými možnostmi a pro postavy nemá do budoucna fatální následky. Podlipská také zdůrazňuje omezenost bohatství a lidí, jež mu podléhají. „*Řekni mi, Konráde, proč to člověk činí? Proč se tak pachtí? Jaký to má cíl? Jaký účel? Pochybují, že bychom bývali tak zvláště šťastnými.*“³¹ Na příkladu bohaté rodiny demonstruje přesvědčení, že bohatství k naplněnému životu nestačí. Přestože otec Konráda při zchudnutí rodiny prozře, jeho syn se nepoučí, přestože měl na pádu rodiny největší vinu, a dále žije na vysoké noze. Postava Konráda ukazuje pokřivené přemýšlení zhýčkaného člověka. „*Dám v oběť svobodu a získám nových prostředků k důstojnému žití.*“³² Pro Konráda nepředstavuje důstojnost svoboda

²⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 91 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3

²⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 77 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

³⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 16 Praha: Československý spisovatel, 1973.

³¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 101 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

³² 8. PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 108 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

člověka, a tím se stává z pána svého života jeho slouhou. Karolina Světlá se také dotýká paradoxů bohatství, kdy bohatá nešťastná selka lituje chudou, ale šťastnou Kantůrčici.

2.2 Vzdělanost

Sofie Podlipská i Karolina Světlá si jsou vědomy vzdělání jako hodnoty, která by měla vést ke zdravému vývoji člověka. Uvědoměním této důležité hodnoty je rovněž završena Štěpánova katarze. Nejen Eva, ale i například Kantůrčice vynikají svou bystrotí. Zatímco Kantůrčice představuje v tvorbě Světlé jedinou ženu, která se skutečně systematicky vzdělávala a stala se švadlenou, u Podlipské se s vyučováním dívek setkáváme častěji, což koresponduje s vyobrazenými sociálními skupinami. Důležitostí vzdělání se zabývá Sofie Podlipská napříč svým dílem. Většinou je vnímáno spíše jako potřeba duchovní nežli hmotná. Jinak tomu je v díle *Lidské včely*, kde se potřeba osobní kvalifikace promítá do osobní roviny. Po majetkovém kolapsu rodiny nemohou děvčata nalézt uplatnění, neboť byly dosud vychovávány pouze v radovánkách a užívání si života. Pavla, bystřejší z děvčat, si nakonec nalezne práci jako bona. V průběhu děje je kladen důraz na její předpoklady ke vzdělání. Ráda tráví čas čtením novin a knih.

Mimo jiné dílo uvádí možné negativní vlivy vzdělání na vývoj děvčete. „*Pavlina matka nehlídala právě úzkostlivě, co čítala, a Pavla věděla tedy z některých románů, jak draze se platívá za svobodnou lásku. Ted' tázala se, bylo-li by zločinem či ctností, kdyby za cenu tuto rodinu vyrvala hanbě a otce zachránila samovraždy...zastavila se před tímto ctnostným pokušením hříchu, nevědouc o světě skutečném ničeho, nejméně jakou cestou se člověk řítí do propasti bídy.*“³³ Jednak staví literatura před mladého jedince mnoho alternativních vzorů, jednak zdůrazňuje možné důsledky nevhodného chování, čímž značně obohacuje, byť sekundární cestou, osobnostní zkušenost. Příklad Pavly ukazuje potřebu vedení mladého ducha po cestě hodnotného vzdělání. „*Bývalat' druhdy mělká. Čítala jen některé knihy, protože jí právě do ruky přišly, a neměla citu pro jejich obsah.*“³⁴ Čtenářskou gramotnost je

³³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 18 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

³⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 105 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

třeba pěstovat na kvalitních knihách a neopomíjet stratifikaci literatury. Samotné čtení pro ukrácení chvíle duševnímu vývoji nestačí.

V románech *Kříž u potoka* a *Osud a nadání* je motiv strachu z ženské vzdělanosti v rámci tvorby autorek nejvýraznější. „*I přicházelit' mlynářce s všelijakými věštbami, jako například, že se naučí děvče při knihách přece jen zahálet, že si pohne čtením mozkiem, že si zkasí oči, ale hlavně, že se jí budou mužští bát.*“³⁵ Negace snah dívek pramení zejména z přesvědčení, že jejich pracně získané znalosti v konečném důsledku zůstanou nevyužity. Tak smýšlí například sestra Virginky Lina, když říká „*Bojím se o ni, aby nevyrostla s neženskými způsoby, aby nevykla nevázanosti a zahálčivosti...k čemu vyvinovat nadání, jež jí bude jen překážeti v budoucím povolání?*“³⁶ Naproti tomu mlynář říká „*Až bude její muž představeným, nebude musit chodit pro radu jinam.*“³⁷ Přestože se názor mlynáře řadí k pokrokovějším, je talent samotnou ženou nevyužit. Své schopnosti oficiální cestou využije pouze Frantina, jež se stane rychtářkou. Její případ je v dílech obou sester naprostou výjimkou. To dokládá i následující citace, jež vzejde od samotné Frantiny. „*Co si to ale myslíte, kmotře i vy všichni ostatní? Vždyť je to neslýchaná mezi lidmi věc, aby žena v některé obci rychtařila!*“³⁸ Této neobyčejné ženě ale návrh není proti mysli.

Zatímco Evě v dětství nikdo výrazně ve vzdělávání nebrání, Virgince se zamezuje neustále, a dokonce je Linou její vztah s Viktorinem všemožně pošpiňován. „*Druhým předmětem její přísnosti hned po Mařinském byla Virginka. Dítě před ní se chvělo a Lina již byla docílila, že Virginia uměla plésti a nyní šit se učila, při čemž jisté hodiny trávit musila, jinak nesměla s Viktorinem učit se, z toho trestu nebylo nikdy odvolání.*“³⁹ Lina nevědomě nepřeje Virgince vzdělání, které si sama odepřela, aby byla dobrou a ctnostnou ženou. „*Proč ona nebyla onou Virginou, proč jí nedostalo se vzácného návodu duševního, proč ona byla prokleta v stroj bez citu a vzletu?*“⁴⁰ Neuvědomuje si, že je to právě její nepřirozená dokonalost, jež ji odlidšťuje. Její

³⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 61 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3

³⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 34 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

³⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 62 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3

³⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 94 Praha: Československý spisovatel, 1974.

³⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 29 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

⁴⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 82 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

potlačované city a především zapíraná láska, která tvoří člověka. „*Ne nepopustím, rozhodla se a již zas seděla u okna při šití a Viktorinův hlas prorýval jí bolavé srdce, a ona ani mrknouti, ani zasténati, ba ani šití v klín spustiti sobě netroufala.*“⁴¹ Nešťastná a nenaplněná Lina vzpomíná na svá dětská léta. „*Těž ona bývala krásným nadějným dítětem, též ona měla výbornou paměť i hlas...*“⁴² a tresty, které Virgině ukládá, a které nepostrádají osobní záměr, zaobaluje do domácích povinností. Podlipská vykresluje vztah učitele a jeho žáka jako vzájemně prospěšnou činnost „*...její otázky i odpovědi překvapovaly čím dál více důmyslného, skoumavého učitele jejího, jenž vyučuje ji o dní a při ní se přiučoval.*“⁴³ Při správné rozvíjející výuce se stává učitel vzorem pro žáka „*Oh, vy jste tak šlechtný! Kýž bych mohla býti jako vy!*“⁴⁴ Zároveň ukazuje důležitost osobního zájmu a snahy „*Opakuji s dobrým svědomím, že vlohy k tomu má, ale vlohy nejsou všechno, nejsou nadáním. V nadání jsou obsaženy vlohy, jistý stupeň píle, chuť a láska, vše najednou, a pojí-li se k tomu nadšení, je úspěch pojištěn.*“⁴⁵ V díle Světlé nemá žádná dívka určeného učitele, dívky se vyvíjejí jaksi přirozeněji se samozřejmým půvabem. Přestože je v dílech absence učitele, dívky mají často ve svém životě významného mentora, nebo jinou moudrou osobu. V dílech Podlipské tuto roli u dívek většinou nikdo neobsazuje.

Zatímco dvě děti paní Norbertové se necítí být významnější, než lidé s řemeslným povoláním a v manuální práci hledají spásu pro celou rodinu, paní Norbertová se za ně stydí a dál si udržuje status vznešenějšího člověka, přičemž dělá další dluhy. Snahám dětí se vysmívá a pohrdá jimi. „*Od šestého roku ležíš jen v knihách a nic jiného tě netěší. Z knih vyčetl jsi ideály, kterých na světě není a Pavla to pochytila z demokratických frází v novinách.*“⁴⁶ Činnost a zvláště manuální práce je zde dále oceňována jako léčitelka, jež uleví od duševních bolů a přinese vnitřní uspokojení. „*...a ona objevila náhle nepředvídanou energii, činnost a chuť do práce. Její povaha ukazovala se tu opět nezměnná, čilá, horlivá, plná zdravé síly.*“⁴⁷ Svůj potenciál a energii začne vkládat do prospěšných aktivit. V díle Lidské včely Sofie Podlipská

⁴¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 33 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

⁴² PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 33 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

⁴³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 24 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

⁴⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 115 Praha: J. Otto, 1878.

⁴⁵ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 39 Praha: J. Otto, 1878.

⁴⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 79 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁴⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 192 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

ideál obzvláště tematizuje. „Byl jedním ze vzácných včel, jejichž úlem je ideal.“⁴⁸ Podlipská si velmi váží lidí, kteří konají dobro pro dobro samotné. „Pracoval tiše na tom díle dobra, ve které naše doba někdy nevěřívá, nad nímž si zoufá ve zmatku veřejných událostí.“⁴⁹ Opakovaně oceňuje obyčejné dobré lidi, skutky a snaží se k nim ostatní motivovat.

2.3 Vnímání žen

Nejnešťastnější ženou v knihách Karoliny Světlé je Józa, jejíž celý život podléhá záměrům ostatních a nedomůže se ani laskavosti, ani elementárního důstojného jednání. „Zdaž, ó bóže, bídnějšího jsi stvořil tvora nad ženu?!“⁵⁰ Józa se stává nejen podvedenou milenkou, prodanou nevěstou, ale i zneužitou matkou. Její tělo ženy je zneužito pro manželovu touhu po moci. Nejkrásnější okamžiky života jsou jí navždy zhnuseny. Józa se cítí pouze loutkou cizích a svůj osud uchopí do svých rukou až v tragickém okamžiku sebevraždy. Józinu nešťastnou situaci kromě ženství způsobí více okolností. Stane se obětí všudypřítomné krutosti a sobeckosti.

V knihách obou sester se setkáváme se ženami v jejich obvyklých rolích, ale i se ženami, které se chtějí profesně rozvíjet. Ženy prahnoucí po kariéře převažují v tvorbě Sofie Podlipské. U Karoliny Světlé vykonává profesi pouze Kantůrčice, jež má formální vzdělání a je vyučena švadlenou, tato skutečnost však netvoří příběh. Svou životní sílu hrdinky neuplatňují v zaměstnání, ale čerpají z ní v různých životních situacích. V dílech jsme konfrontováni i s běžnými stereotypními náhledy na muže a ženy. „Hanbou by bylo bývalo zůstat za ženou v takové věci.“⁵¹ Od muže se očekává hrdinnost. Jedná se především o komparaci schopností mezi pohlavími v ryze mužských nebo ženských záležitostech. Stereotypní charakteristika provází ženy již od děvčátka. „Lidé ukazovali si ji prstem, šla-li samojediná v ušpiněných, ač drahých šatech mimo s nějakým prutem v ruce jako kluk...“⁵² Stárek se zdráhá projevit své city po smrti mlynáře, kdy říká: „Nedůstojno muže, by si počínal jako

⁴⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 256 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁴⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 125 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁵⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 137 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁵¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 186 Praha: Československý spisovatel, 1974.

⁵² PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 16 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

ženština.⁵³ Jako kdyby chování žen bylo obecně nižší a síla apriori přisuzována mužům. „Vzmužte se, a necht' je dopenejtří v mlýně vše jako na obrtlíku.“⁵⁴ Mlynářce je po smrti manžela učiněno několik nepravostí, které by se byly nestaly, kdyby byl v domě mlynář. Bez hospodáře pozbývá dům respektu, přestože v něm běží vše jako dřív. Od muže je očekáváno, že si ví vždy rady a o rodinu se postará. „Ale k čemu ti radím? Vždyť jsi muž. Máš rozum.“⁵⁵ Žena ví přesně, co je od ní očekáváno a muži si své partnerky dle zažitého společenského mínění vybírají. Neočekávají v ní spřízněnou duši, s kterou by mohli rozmlouvat na stejné duševní úrovni. Manžel Virginie se dokonce snaží o změnu pohledu u svého přítele. „Blaho vězí jinde a vězí hloub než v domácím neporušeném odpočinku neb lenošení. A má-li žena o toto blaho se starati, musí umět také hloub nahlédnouti než do kávové koněvky.“⁵⁶ Nemá ale úspěch a přítel se žení bez lásky. Hodní muži Sofie Podlipské mají společné znaky. „Mělt' přísnou spravedlnost, přesnost, svědomitost svého otce, ale byl shovívavým, soucitným, měkkým, na muže až příliš snad.“⁵⁷ Na okolí působí Viktorin, Nalžovský i Jan Myslík žensky a slabě, a z toho titulu jsou jejich názory znevažovány. Ženy v románech nelze vnímat pouze jako utlačované bytosti, kterým je systémem a nastavením domácností ubližováno. Některým toto nastavení vyhovuje, neboť je zbavuje odpovědnosti. Tato situace je nastíněna v díle *Dva rodokmeny*, kdy je pan Myslík nešťastný z nečinnosti své ženy a její neúčasti v aktivním rodinném životě. „O bože, již ani počítati neumím!“ „Že neumím? Jak mi křivdíš. Co se jen napočítám zde s tím vzorkem. A nyní udělala jsem chybu, kterou nevím, jak napravit.“ „Ta je ti také důležitější než osud tvé dcery, Mařenčin a než moje starosti.“⁵⁸ Postava pana Myslíka se ostatním mužským typům vymyká zvláště svou otevřeností vůči své ženě, je to ale ona, jež jeho problémy nevnímá. Přednostně však autorky zpracovávají osudy žen, které se snaží jít za svými touhami. Pokud žena vystoupí ze svých obvyklých rolí, je daleko přísněji sledována a také souzena. Jedná se například o umělkyni Křepinskou, která se chce kvůli špatnému charakteru svého manžela rozvést. *Je to však zvláštní věc, že brávají mravy ženy za*

⁵³ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 9 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁵⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 22 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁵⁵ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 4 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁵⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 73 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

⁵⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 125 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁵⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 4 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

své, vykročí-li z mezí své obyčejné dráhy.“⁵⁹ Pokud se v rodině narodí nadaná dívka, je pro rodiče spíše starostí než radostí a strachují se o její budoucnost. *Bojím se o ni, aby nevyrostla s neženskými způsoby, aby neuvyklá nevázanosti a zahálčivosti...k čemu vyvinovati nadání, jež jí bude jen překážeti v budoucím povolání?*⁶⁰ Přestože si některé rodiny umí představit vzdělávání a rozvíjení svých dcer, jsou velmi daleko od představy samostatné dospělé ženy, která by zvládla pracovní život spojit s osobním. Sofie Podlipské má ve zvyku vybrané hrdinky umístit na piedestal a velebit. *„Takových velkých, náhlých proměn bývá zvláště žena schopna. Její životní dráha má více a nebezpečnějších rozcestí než mužova. Ona déle váhá na každém, déle trpí, více bývá zmatena a klamána. Příkrá cesta vzhůru bývá jí zatarasena, nedává se najíti. Ale rozhodla-li se v pravo či v levo, bývá náhle k nepoznání. Její bytost plna kontrastů překvapuje přes noc nejbližšího pozorovatele. On vidí samu přírodu v práci divůplné.“*⁶¹ Výsledky práce Podlipská oceňuje o to více, když bere v potaz trnitou cestu hrdinek. Zvláště je oceňován mateřský cit a láskyplné plnění mateřských povinností, kterým by se měla žena poddávat s ohledem na potřeby svého dítěte. *„...cítíla vycházeti z ní veškeren soucit, všechnu tu lásku k maličkým, kterou příroda v proudech vylévá ze srdcí nejen matek, ale každé skoro ženské bytosti k dítěti...“*⁶² Dle Sofie Podlipské jsou především ženy vybaveny zvláštním citem pro dítě. Pozoruhodná konverzace se odehrává mezi Frantinou a jejím čeledínem. Obsah je zvláště zajímavý, neboť autorem postřehů je muž. *„Možná že byste byla spokojenější, kdyby vám bůh dítě daroval...vám neschází, čím byste si hrála a k čemu se snižovala, nýbrž spíše co je vám rovno, vám podobno, ba něco vyššího, k čemu byste povznést a o co opřít se mohla, co by bylo ještě nad vás...“*⁶³ Čeledín cítí, že cesta mateřství není cestou pro každou ženu.

Podlipská často dává důraz na motiv ženy, jež si se vším poradí. Virginie z *Osudu a nadání* v těžké životní situaci, kdy manželé přicházejí o veškerý majetek, konečně rozvíjí svůj potenciál nadmíru schopné ženy. Uspěje, přestože se její manžel duševně zhroutí. Tuto schopnost mají různé ženy, nezáleží na jejich původu. *„Paní Sutková nesla těžké rány, jež na ní padly kupodivu zmužile. Melat' duševní síly dosti,*

⁵⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 167 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

⁶⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 34 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

⁶¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 256 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

⁶² PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 181 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁶³ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 88 Praha: Československý spisovatel, 1974.

aby co možná nejrychleji pozůstalost po svém manželu spořádala.“⁶⁴ Podlipská ve svých knihách dává najevo, že každá šikovná žena, pokud chce a je jí dán prostor, zvládne co muž.

2.4 Vztahy

2.4.1 Vztah rodičů a dětí

Vztah mezi rodiči a dětmi je bohatě tematizován v díle obou sester, ač by se mohlo na první pohled zdát dílo Sofie Podlipské na tuto tematiku bohatší, což je zapříčiněno stylem psaní Podlipské, kdy je vše explicitně popsáno. V díle Karoliny Světlé jsou vztahy tohoto charakteru více skryté a není na ně dáván a priority důraz. Sofie Podlipská využívá oproti Světlé motivu, kdy si dítě omotá své rodiče kolem prstu a má je pod nášlapkem. „Rodiče zakládali si nejvíce na Lině, obdivovali se jí a nejen že již v ničem ji nekárali, ale snášeli s uspokojením, kárala-li ona některé činy jejich. Honosili se s Linou z jiné zase příčiny než Virginou a v celém okolí byla ctnost a domácí výtečnost její rozhlášena.“⁶⁵

Rodinné vztahy nejsou idylické. Nežřídka jsme svědky rodičů, kteří jedno dítě upřednostňují, jelikož jim je duševně bližší, tak se děje například v díle *Osud a nadání* nebo *Lidské včely*. Uplatňování moci, jež se skrývá za rodičovskou láskou a vděčností dětí, se vyskytuje i ze strany rodičů vůči dětem. „Ó Viktorine, ty jediný člověče, kterého miluji, ty jediný, od něhož mohu blaho své požadovat...“⁶⁶ Viktorin, který se snaží celý život dělat, co otcí na očích vidí, nedokáže reálně zhodnotit situaci. Příkladným chováním hodného syna se postupně řítí do záhuby. „...Viktorin cítil pořád méně náklonosti k tomuto zaměstnání. Nenáviděl chvílemi své zdraví jako neodbytného věřitele upomínajícího na jeho povinnosti. I jemu překáželo jeho nadání v budoucím povolání, a přece bylo mu to nadání pravým jediným žitím, bylo mu vším.“⁶⁷ Sofie Podlipská tematizuje jednak absenci lásky. „Také myslívála jsem, že bych tě přílišnou láskou pokazila, dokud jsi byl malý, a když jsi byl mužem, obávala jsem se, že bys si mne nevážil, kdybys viděl mou slabost k tobě. Neb láska je

⁶⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 171 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁶⁵ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 27 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

⁶⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 44 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

⁶⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 34 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

*silou i slabostí.*⁶⁸, jednak její nezdravou formu, kdy je dítě rozmazlováno. Takto se mluví o Isabelle jako o dítěti v románu *Nalžovský: „Přílišnou láskou a štěstím zkažené až do útroh. Nic, nic nezbyvalo, než rychle uprchnouti z oboru její všetečné pýchy.*“⁶⁹

Isabella a *Nalžovský* posléze tvoří pár a Podlipská dává prostor pro Isabellinu změnu skrze pokoru, vděčnost a lásku. Dílo demonstruje zhoubný vliv obou extrémů na citový vývoj a zrání dítěte. V knize *Dva rodokmeny* na druhou stranu ukazuje, co může čekat na dítě bez rodičů. Mařenku vychovává co chvíli někdo jiný a je čím dál nevladatelnější. Je bez hranic, jedná afektovaně a trápí sebe i své okolí. Když se Mařenky ujme rodina Myslíkova, Podlipská prostřednictvím Jana Myslíka pokládá otázky. Zabývá se naturalistickým pohledem na výchovu a polemizuje nad mírou ovlivnitelnosti daného. „...snažil se dokázati, že vstupuje nově rozené dítě každé do jakési sítě okolností, údajů, poměrů, jež společně působí buď příznivě a šťastně na jeho osud, anebo naopak nepříznivě a nešťastně. Přemýšlel dlouho o těchto věcech a snažil se vypočítati, mnoho-li může vůle, síla charakteru a celá individualnost člověka proti tomu se opíratí.“⁷⁰ Tyranské Mařence se zde dostane pochopení a tolerance, v jemném prostředí se zjemní i její chování. Přesto si je podobně jako Lina vědoma svých půvabů a s okolím si pohrává, což vyústí v tragédii, po které konečně přichází Mařenčina katarze. V díle *Světlé* není natolik tematizována absence rodičovského citu, jako spíše absence potřebných vzorů. „Poznal jsem, že co pohoršlivého jsem kdy provozoval, nebylo nikterakž jen následek dědičné v krvi mé nemoci, nýbrž především, že i mne otec nevšímal...“⁷¹ Štěpánovi chyběl vhodný vzor muže i matky, místo níž otec dosadil na její místo služku, kterou měli chlapani matkou oslovovat.

Vzor chybí i Antošovi a Sylvě. Na příkladu Evy ze *Mlýna Světlá* ukazuje, že funkci rodičů mohou stejně dobře zastoupit pěstouni, pokud se jedná o charakterově plně bezúhonné lidi. Sofie Podlipská se špatnými vzory zaobírá méně, jsou ale důležitým motivem knihy *Nalžovský*. V díle *Lidské včely* můžeme sledovat převrácení rolí mezi

⁶⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 122 Praha: J. Otto, 1878.

⁶⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 31 Praha: J. Otto, 1878.

⁷⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 41 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁷¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 289 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

děťmi a rodiči. Matka se nechová dle své role, čímž dceři Pavle ztrpčuje život v už tak zcela nové a bídné situaci, kdy je Pavla nucena poníženež prosit o finance nemilované příbuzné. „*Já nechci nic a nebudu od vás nikdy nic chtít pro sebe. Ale maminku ani Karlu nemohu posud sama zaopatřit.*“⁷² Místo, aby se matka starala o své děti, starají se dcera Pavla a syn Emerich o ni. V *Nemodlenci* jsou děti předmětem matčiny nenávisti, která si do nich promítá svou zlobu vůči manželovi. „*Měla dceru a dva syny, ale děti ty nepovažovala za svoje, byly to jen děti manželovy, muže toho, jenž jí v životě nejvíc ublížil...a na žádné z nich nikdy se nepousmála, žádné z nich nepolíbila...dcera její, krásná jako druhdy matka, před pár měsíci jí zemřela. Ale ani nad mrtvolou její nezarosilo se oko...*“⁷³ Její jednání jde za hranu, jež by se neměla překračovat. „*Všechny matky hlasitě proti ní na hřbitově reptaly,...až samy od ní utekly, uchváčeny hrůzou, jako před něčím, co do přírody nepatří...*“⁷⁴ Rychtářka je ženou, jež nedokáže odpustit, snad aby si udržela hrdost a svou vlastní hodnotu, kterou ztratila nedobrovolným svazkem. Dalena, jež jde svého otce pomstít, tuto schopnost také postrádá. Na dvoře se tak děje jedno neštěstí za druhým, dokud Dalena nepochopí, že nenávistí vůči jiným lidem ničí především sama sebe. Dalena prahne po pomstě podobně jako Józa. Nejenže jí nestačí umořit svou nepřítelkyni, touží vykonat pomstu po celém jejím potomstvu.

Skoro všechny postavy v díle překračují hranici minimální úcty k člověku v osobních i společenských vztazích. Míchal překročí hranice utlačujícího společenského uspořádání. Za svou odvahu musí až do konce života být za hranicemi rodného místa. Fáze osamostatňování či vystupování ze stínu svých rodičů můžeme pozorovat na postavě Apolína v díle *Frantina*. „*Nejsem jen dítětem jen, o němž rodiče se domnívají, že jest částkou jejich těla a povinno jim sloužiti do smrti jako ruka či noha jejich, jsem také sám o sobě člověkem a jako člověk chci ode dneška žít.*“⁷⁵ Apolín se dokáže postavit své matce a vymanit se ze svého dosavadního života, k čemuž je zapotřebí velké odvahy. „*Ne dítětem jsem vám byl, co otec mrtev, nýbrž nástrojem jen nesmiřitelné zášti vaší k těm, kdož vás oň*

⁷² PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 109 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

⁷³ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 21 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

⁷⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 22 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

⁷⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 176 Praha: Československý spisovatel, 1974.

připravili.“⁷⁶Sebereflexe však přijde příliš pozdě a dějem událostí v jeho neprospěch nakonec přijde o život. Dílo *Frantina* a *Nemodlenec* mají společné myšlenkově velké téma odpuštění. Postavy nedokáží odpustit, což vede k tragédii všech. „*Tys neodpustil, nemůže i tobě odpuštěno býti, ty jsi se mstil, odplata minout tě nesmí, tys prolil tisíce slzí, nemůže ti dopřán býti blaženosti úsměv, tys usmrcoval a za to já tě usmrčuji.*“⁷⁷ Frantina, neuznávající božskou autoritu, sama tuto absolutní moc přejímá, neodpouští a trestá. Kat se v tomto příběhu potrestal sám.

Sofie Podlipská na rozdíl od Světlé cíleně uvádí některé chyby ve výchově. „*Považovala Bertu za svou věc, takořka za loutku svoji. Děje se takto častěji, že u některých žen mateřský cit jaksi se omezí ve vzrůstu a zůstává stát na tom stupni, kde děvče loutku chovalo a milovalo.*“⁷⁸ Ukazuje zde, že i mateřský cit a um se má vyvíjet spolu se ženou a vědomé mateřství vyžaduje také ušlechtilou ženskost, která umí dávat. Podlipská upozorňuje na tento fenomén jako na rodičovský problém, na kterém by se mělo pracovat.

2.4.2 Vztah hrdinek s muži

Zatímco hrdinky Karoliny Světlé s muži různým způsobem ať už okatě či skrytě bojují, hrdinky Podlipské kooperují a hledají konsenzus. Aby Sylva dokázala sobě i všem okolo, že je statečná a neohrožená, rozhodne se měřit síly s muži v ryze mužské záležitosti. Sebevědomí a osobní hodnotu hledá především přes mužský element založený zejména na síle fyzické. Později, když přijme službu u rychtářky, začne využívat chování, jako je faleš a intrikářství, které se pojí spíše s ženským světem. Sylva ale naštěstí díky prozření skrze lásku pravou podstatu ženství nakonec nalezne. Vyrovnaní se se svou ženskostí je o to vítěznější, když vezmeme v potaz negativní vliv rychtářky, coby první vlivné ženy, s kterou se Sylva setkala, neboť Sylvina matka zemřela. Antoš se zrcadlově musí vyrovnávat se svým mužstvím, neboť nepoznal svého otce, ale pouze jeho atrapu ve formě památky, jíž Jirovcová používá, aby docílila Antošovy poslušnosti a vzbudila respekt. Dagmar Mocná hodnotí *Vesnický román* jako dílo s mnoha autobiografickými motivy. Sylva je podle ní velmi podobná mladé Johaně, která bytostně nesnášela jakékoliv

⁷⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 176 Praha: Československý spisovatel, 1974.

⁷⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 218 Praha: Československý spisovatel, 1974.

⁷⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 194 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

omezování.⁷⁹ V podobné situaci jsou i sestry z románu *Osud a nadání* Virginka a Lina od Sofie Podlipské. Lina je ale omezována zvláště sama sebou, a to zejména konvenčními zásadami společnosti, které přijala za své. Virginii omezuje její okolí, ke kterému přese všechny útrapy necítí nenávisť. Obě sestry si jsou natolik podobné, že se dokonce zamilují do stejného muže. Každá svou urputnost ale míří jiným směrem. Virginie pro svůj úspěch a Lina bohužel přes veškeré ctnosti proti sobě. V této oblasti se sestry značně zpracováním rozcházejí. Pro ženské postavy z děl Podlipské není pro duševní vývoj natolik klíčová životní zkušenost s mužským elementem, jako tomu je u děl Světlé. Netrpí ani komunikačními problémy jako například Eva a Štěpán. Ani muži v díle Podlipské nemají problém a priori se svým mužstvím a jejich životní nesnáze mají jinou příčinu. Přestože většina manželství rodičů hrdinek prožívá nešťastný svazek, povaha problémů je jiná, a tak se jimi budeme zabývat v dalších kapitolách.

Nepoddajná a hrdá Sylva potká muže, jež ji i přes její odpor začne podmaňovat. „*Sylva se svou fascinací mužem dlouho urputně bojuje, stává se ještě divočejší a nevladatelnější...Sylva se nakonec přestane své lásce vzpírat, a vnitřně tak dozraje z děvčete v ženu.*“⁸⁰ Sylva dozraje především v dospělého člověka, který není ovládnán jen svými pudy a ambicemi, ale začne si uvědomovat vliv okolního světa na svou osobu a především vliv své osoby na okolní svět. Stane se tomu tak ve chvíli, kdy pustí lásku jako takovou, nejen lásku k muži, do svého života. Pozoruhodný vývoj prodělá i Eva, kdy se z děvčete, jež vrhá soudy na jiné osoby: „*Ó ted' tomu rozumím, proč tu je poušť, proč žádná tu nevzniká květina, žádné tu nešveholí ptáče, příroda je spravedlivější, než spravedlivost lidská.*“⁸¹ stane žena, jež je shovívavá k slabostem jiných, neboť zná ty své. Přestože je svým pěstounem umírňována: „*Mladé horké krvi musí člověk leccos prominout, láska zákonů nezná a nikdy neuznávala, to bylo a bude.*“⁸² Musí si životní zkouškou projít sama a až do dna vypít svůj pohár nezkušenosti, před kterou ji varoval mlynář: „*Vím, že jsi hodna*

⁷⁹ WIMMER, Stanislav, ed. *Bouřky: Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy*. str. 131 Praha: Nakladatelská praxe Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2007. ISBN 978-80-87053-04-1.

⁸⁰ WIMMER, Stanislav, ed. *Bouřky: Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy*. str. 132 Praha: Nakladatelská praxe Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2007. ISBN 978-80-87053-04-1.

⁸¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 71 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁸² SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 71 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

a hodnou, že chceš do smrti zůstat, děj se co děj, ale nechlub se, dítě, že tě kulka přelítne, dokud v boji si nebyla.“⁸³ Děje se tak přestože má v Evině životě místo moudrý muž. Nebo snad právě proto, že jisté životní zkušenosti jsou zkrátka nepřenositelné. S ženským elementem své bytosti se nemusí vyrovnat pouze Sylva jakožto příslušnice ženského pohlaví, ale také celý dům a rod Potockých. „...nemohou přát ženám, s nimiž je oddal kněz, a kdyby bůhvíjak se k tomu nutili. Mnozí zas to svádějí na stavení, ukazují k tomu, že co je pamětníků, prý jediné dcery tam k dospělosti neodchovali, prospívají tam jen hoši. Neníť prý dům ten ničemu, coť ženského, přízniv, zrodí - li se žena pod jeho střechou, smrt podílem jejím bývá, provdá-li se tam, neštěstí a hanba jejím losem.“⁸⁴ Žádná opravdová žena v jejich stavení nemůže přežít, neboť v něm nežije ani žádný opravdový muž. Muži vyhnali ze svého života veškerou lásku, něhu a pochopení, zkrátka cit a zbývá pouze bouřlivé všemocné ego.

Dagmar Mocná popisuje hrdinky Karoliny Světlé, jako ženy, jež žijí tak hlubokou lásku ke svému muži, až mu jsou schopny obětovat úplně vše, v čemž spatřuje rozpor vzhledem ke spisovatelčině osobnosti, která toužila po naprosto nezávislém životě. Dále uvádí, že vzhledem k době, ve které ale spisovatelka žila, se nemůžeme divit tradičněji pojatému ženskému údělu. *Vyjadřují sice přesvědčení o jakési prazákladní síle a autenticitě ženství, schopné spasit svět, toto moderní feministické stanovisko je však realizováno zcela tradiční cestou – obětováním sebe samé.*⁸⁵ Lze opravdu nahlížet na tuto záležitost pouze jedním úhlem pohledu? Eviččiny oběti v *Kříži u potoka* jsou velmi známé, co ale její motivace? Evu Štěpán zaujme nejen kvůli své osobě, ale hlavně kvůli svému původu, svému rodovému prokletí. Zatímco si Štěpán myslí, že ho Eva pojímá za manžela z čisté lásky, v Evině mysli už ční monumentální poslání ve formě vykoupení celého rodu a překonání Joziny kletby. Eva se od ostatních ženských typů obou autorek odlišuje svým nutkáním cosi vykonat a býti prospěšnou, což ji provází už od poupěte. „*Ne, nechtěla jen vykvést a uvadnouti jako květina v poli, chtěla cosi vykonat, čím by boha, lidi i sebe*

⁸³ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 72 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁸⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 77 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁸⁵ WIMMER, Stanislav, ed. *Bouřky: Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy*. str. 130 Praha: Nakladatelská praxe Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2007. ISBN 978-80-87053-04-1.

*potěšila.*⁸⁶ Evina touha po úspěchu je velmi silná, vzápětí ale pochopí, že Józka nebude jediná, která jí bude stát v cestě za splněním svého poslání. Nebude to Štěpán se svými nevyzrálými reakcemi na životní situace, jež je začínají přirozeně potkávat, ale bude to ona sama. Dávný konflikt rodiny, počínající zkratkovitou bratrovraždou se přelévá mezi generacemi. Eva vnímá zamilování se dvojice milenců jako mravní poklesek, neboť dívka se již dříve zaslíbila bratrovi svého milovaného. Eva nemá pro ně pochopení a zastává se bratrovraha. Posléze se v podobné situaci ocitne ona sama, kdy musí volit mezi svým srdcem a hlavou, ve které stále přechovává vzletnou myšlenku vykoupení. Tak nechá odejít svou opravdovou lásku, duševního partnera a v neposlední řadě svého zetě Ambrože. Během děje příběhu nakonec obětuje skoro celou sebe samou včetně svého dítěte. Stává se natolik hrdinkou, až přestává být matkou, čímž odhazuje část svého ženství. Komu ale tolik obětuje? Osudu muže, kterého nemiluje? Je odmítnutí pravé lásky opravdu ryzí obětí ideálu, pro nějž jsou všechny ty slzy a trápení? Nebo chce Eva dostát především sama sobě? Dostát svému slibu, který si sama ve své mladistvé nerozvážnosti na svá bedra naložila? Ambivalenci postav bychom mohli rozvádět dál. Je Eva mimořádně vytrvalá nebo zvláště tvrdohlavá? Jisté je, že pro odchod z nefunkčního vztahu by potřebovala obrovskou odvahu. Rozhodnutí pro jinou cestu neznamena nutně absenci smělosti, ale spíše nás přivádí zpět ke dříve položeným otázkám. Eva se Štěpánem následně svádí bitvu kdo s koho, když stejně urputně jako on trvá na svém. Eva bojuje za šťastné manželství, které by mělo být láskou naplněné, ale zároveň lásce a svému srdci vyhlásí válku, když nechá Ambrože odejít. Poté, co jí Štěpán vrazí dýmku do čela a ona odmítnutím lásky sama sobě klín do srdce, stále celou svou bytostí trvá na tom, že ji Józka nepřemůže. Po zranění čela již nemůže Eva nechávat události proplouvat kolem sebe, ale musí jim čelit.⁸⁷ Konflikt se v tuto chvíli přesouvá z jakéhosi mystického světa dolů na zem, mezi lidské bytosti, kde už od pradávna doopravdy sídlí. Eva bojuje především za sebe, chce sama sobě dokázat, že mravní ideály, jež nosí v srdci a které vnitřně žije, je možné uskutečnit. V neposlední řadě bojuje s Józou a především sama se sebou. Její zoufalý boj na život a na smrt končí, teprve když

⁸⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 66 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁸⁷ PLÁNSKÁ, Božena. *Vztahy a jejich obraz v literatuře 19. a 20. století*. str. 71 Praha: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-614-8.

sama prozře a pochopí, že výhra nastane, když bojovat přestane a svou životní situaci přijme. Opravdová láska mezi Evou a Štěpánem může nastat, teprve když navzájem přestanou svého partnera měnit k obrazu svému, zpokorní a pochopí, co znamená respekt. Pokora je společným jmenovatelem různých ženských typů Světlé a jejich životních situací s muži. Musí ji pochopit nejen Eva, ale i Kantůrčice, Dalena a Sylva. Teprve s ní mohou nahlédnout skutečný stav věcí a následně s ním pracovat.

Podobných motivů, které daly vzniknout knize *Kříž u potoka*, využívá i Sofie Podlipská v knize *Dva rodokmeny*. Anežka si podobně jako Eva dává vykupitelský úkol, který jí dává smysl v jejím dosud nenaplněném životě. „*Jak ráda chtěla se spokojiti s životním účelem vychovati Mařenku a jak brzo našla v tom úskalí, trpkost, nehrozilo-li v tom neštěstí skutečné.*“⁸⁸ Anežka nemůže mít naplněný život z podobných důvodů jako Lina v *Osudu* a nadání. Zvnitřní si všechny ideály a mravy, až zcela ztrácí jakýkoliv zápal. Postupně jí tak utíká nejen mládí, ale i život jako takový. Je prototypem člověka, který po vzdání naděje na lásku, hledá alespoň životní poslání. Dalšími ústředními motivy *Dvou rodokmenů* je prokletí a kořeny člověka. „*Chci odjeti do Černolic. Tam at' se můj osud vyplní. Neměla jsem nikdy odtamtud býti vzata.*“⁸⁹ Prokletí je zde také jako v *Kříži u potoka* explicitně vysvětleno jako lidská chyba plná svalování osobních nedostatků na kletbu a druhé lidi. „*Oba byli popudliví, neuměli se opanovati, podléhali vášním, a tato vada zdá se, že se dědila v rodě vašem, pokud jsem ji mohl sledovati...Tato vada není jen v rodě vašem, ona jest lidskému pokolení veškerému vlastní, avšak mrav a vzdělání přičiňují se, aby ji zmírnily.*“⁹⁰ Doktor vyjadřuje myšlenku, že bez řádného vzdělání a mravů podléhá člověk impulzivitě a je nezkrotný, v důsledku čehož se pod velkými emocemi trápí a je tedy důležité lidské ducha zušlechtovat. Dále potvrzuje „*...u vašich rodičů mnoho také přičiňovalo k neštěstí jejich, že měli za to, jako by jim bylo souzeno...libovali si v tom, že o tom mluvili, na starou zlou pověst se odvolávali.*“⁹¹ Doktor v tomto díle představuje člověka moudrého, spravedlivého, který má nad situací nadhled. V knize léčí především Mařenčinu duši. Stejně tak doktor, jehož pojme za manžela dívenka v románu *Nalžovský*. Obě sestry si jsou vědomy

⁸⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 94 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁸⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 160 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁹⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 97 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁹¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 97 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

provázanosti duše a těla, přestože v díle Světlé se projevuje daleko dynamičtěji. Například při umírání rychtářky v *Nemodlenci*, duševní proměně Evy či postupné umírání Frantiny. V díle můžeme slyšet z úst Anežky, vychovatelky Mařenky, podobnou rétoriku jako u Evy „...tož, přinese můj dobrý bratr, požehnání svého velkého srdce tam, kam byla uvržena kletba jeho nešťastné prabáby, a člověk musí pochybovati o dobru vůbec, kdyby neměla taková snaha zvítěziti, jaká jest jeho.“⁹² Je příhodno, že je zde dáván důraz na snahu, nikoli na lásku, jako tomu je v *Kříži u potoka*. Na rozdíl od *Kříže u potoka*, kde podobná slova zaznívají na začátku, v knize *Dva rodokmeny* tuto pasáž nalézáme na konci, kdy po rozličných peripetiích postavy zjišťují, že samotné zamilování nebo láska pro funkční vztahy nestačí.

2.4.3 Láska a vztahy

Motivy lásky se přirozeně dotýkají i sňatků, které v lepším případě v dílech doprovází. V této souvislosti se nabízí hovořit i o sňatcích, které byly sezdány z jiných pohnutek. Například sňatek mlynářky a bývalého stárka v knize *Kříž u potoka* sice není prodchnut vášní a horoucí láskou, je ale obohacen prostou a upřímnou náklonností k druhé osobě. Sňatek je odůvodněný praktickou potřebou dát domu hospodáře. Manželé žijí ve shodě, jejich život vyznívá harmonicky a stejným způsobem působí na vývoj svěřeného děvčátka. Dokonce i předešlý vztah mlynářky s mlynářem byl sezdán takzvaně z rozumu a manželství prožili příjemně oba manželé.

Opačný případ můžeme sledovat u Liny z *Osudu a Nadání* a jejího chotě, kterého pojme za manžela, aby se stala společensky etablovanou a v končeném důsledku ho tak využije pro své potřeby. Eva také nevstupuje do manželského svazku z lásky, přestože ji k tomu pěstouni nabádají: „Přál bych tobě i nám, kteří tě milujeme jako vlastní rodiče, i muži tvému, abys si ho brala, anť se ti zdá nejkrásnějším na světě mladíkem, bez něhož býti nemůžeš, a nikoliv jen proto, že hodláš jemu a rodině jeho prospět.“⁹³ načež jim Eva odpovídá „Toho byste se nebyl

⁹² PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 194 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

⁹³ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 160 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

nikdy a nikdy na mně dočkal, i kdyby nebylo Potockých na světě. ⁹⁴ Enefa podobně jako Eva si sama vytváří konfliktní situace, když zcela nekriticky obdivuje Otu, svého milého, a argumenty ostatních lidí vnímá jako útočné. „...ale že i vlastní matka o něm tak nesmýšlí, jak by měla.“⁹⁵ Ota činí druhý extrém, kdy chce svou milovanou vylepšit. „...nechci dříve mezi přátele s ní vstoupit, až se na cestách přetvoří v dokonalou dámu.“⁹⁶ Později se ale sám divý, že ho Enefa chce mít dokonalým. Kantůrčice je nejpřímočařejší knihou co do psychologie postav, kde je zobrazeno funkční zrcadlení lidského chování. Podobně jako je Eva zaražena zprvu odmítavým přístupem Antoše, je i Enefy svět konfrontován s čímsi cizím. „Co vy tu nazýváte „uděláním“, není leč ona tajemná moc přírody, již vzdělanec, vášeň nazývá...“⁹⁷ Jiný úhel pohledu od milované osoby je pro bytost osvěžující, neboť je nucena se nad ním alespoň zamýšlet a v ruku v ruce s přijímáním milovaného druhého člověka, dochází i k přijímání odlišností. Člověk neustrne na místě, jako když je jen sám se sebou, ale vyvíjí se. „Zamiloval se tvůj nebohý praotec do té krásné slečny, to byla celá jeho nemoc...To to!... vždyť vám říkám, že byl oženilý...“⁹⁸ Lininy pohnutky pro sňatek bez lásky jsou na rozdíl od Eviných naskrze sobecké. Lina se rozhoduje mezi láskou a konvencemi, kterým nakonec dá prim. „Jakže? Před svou rodinou, jež ji poctívala neobyčejnou důvěrou, měla by stát zahanbena pro nerozumný cit, pro bezuzdnou vášeň?“⁹⁹ Lina zvolí společensky výhodnou partii, aby splnila nejen očekávání okolí, ale co je ještě zajímavější, aby splnila konvenční pravidla doby, která přijala za své, a tak alespoň na pohled vítězí. Viktorin ji při této příležitosti řekne: „Nehněvejte se na mne za to slovo, ne vy, svět vůkol je hrozný, a vy jste si jej podmanila, porazila jste ho vlastní jeho zbraní. Ó, musil bych býti slepý, abych se vám neobdivoval jako všickni, co vás znají.“¹⁰⁰ Linina dokonalost září dál jako hvězda hodna obdivu i závisti, dokud se nezačne její manželství hroutit. Když posléze vyplave pravda napovrch a konvenční svazek se začne zpřetrhávat, Lina působí jako kapitán na potápějící se lodi ve snaze vytrvat za každou cenu. Nakonec

⁹⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 160 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

⁹⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 71 Praha: L. Mazáč, 1935

⁹⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 197 Praha: L. Mazáč, 1935

⁹⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 133 Praha: L. Mazáč, 1935

⁹⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 121 Praha: L. Mazáč, 1935

⁹⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 52 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹⁰⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 35 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

se jí podaří manipulací svého manžela svazek opravdu zachránit, neboť manžel znovu podlehne jejímu kouzlu osobnosti.

Pan Berka v románu *Nalžovský* si svou ženu vezme za účelem získat její dědictví, zatímco ona jej bezmezně miluje. Berkův rys je chtění, které jej naprosto ovládá. Chce bohatou manželku, chce úspěch, chce manipulovat se svými blízkými. Když se později ukáže, že bohatství nenabyde do té míry, do jaké očekával, přestane si své ženy vážit. Problém paní Berkové tkví v nevážení si sebe samotné. Svě přednosti pokládá za samozřejmost. Její manžel ji považuje za slaboduchou a především slabou. Sílu ukrytou v její dobrotě nedokáže pro svou sobeckost ocenit. Jeho dobrá žena se dokonce časem začne ztotožňovat s jeho výtkami. „*Jsem přec jen velice obmezena, “ pravila k sobě, „ nemohu se vpraviti do toho, co je rozumné, a není divu, že nedostačuji svému muži, že nejsem s to získat si důvěry a pravé úcty své dcery.*“¹⁰¹ Děje se tak kvůli její bezmezné lásce, jež dává člověku sebesthoršímu a pro niž zapomíná si sama sebe vážit. „*Ona cítila za to k němu vděčnost až vášnivou, lásku až bolestnou, zbožňovala jej až fanaticky a rovněž tak cítila k svému dítěti.*“¹⁰² Sofie Podlipská ukazuje, že absence kritického pohledu při fanaticky vyznávané lásce, může ubližovat stejně jako fanaticky vyznávané zásady. Fanaticky jedná matka Jírovce ve Vesnickém románu, který se pod tíhou jejích požadavků utrápí.

V díle *Nalžovský* nastoluje Podlipská skrze postavu Isabelly otázku koexistence lásky a svobody. Je údělem milujícího život v utrpení? Berka říká dceři: „*Jen, kdo trpěti chce, trpí na světě. Kdo nechce, zůstane vždycky svobodným.*“¹⁰³ Tyto myšlenkové pochody ale vedou Isabellu k cynismu a sobeckosti. Cynismus a sobeckost jsou hlavní rysy jejího otce, který se postupně stává Isabelliným stínem. Isabella pod tíhou strachu nejdříve vidí lásku jako pouta, neuvědomuje si možnost nové životní zkušenosti, jež má potenciál dát křídla a dopřát vzletu. Ještě neprozřela a nezjistila, že lidskou bytost svazují především konvence.

Přitom pan Berka, otec Isabelly, není ani tolik chytrý, jako spíše vychytralý. Svým sebevědomím a arogancí paradoxně dokáže přesvědčit jiné lidi o své skvělosti a důležitosti. Dokáže efektivně obchodovat nejen se svými penězi, ale i s lidskými

¹⁰¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 11 Praha: J. Otto, 1878.

¹⁰² PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 11 Praha: J. Otto, 1878.

¹⁰³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 15 Praha: J. Otto, 1878.

dušemi, dokonce se sňatkem své dcery Isabelly, kterou chce provdat za egoistického filozofa Domina, který je jeho karikaturou. Domin oplývá vnější krásou a lahodnou mužností, což Isabellu svádí z cesty a plete mysl. Isabella, oscilující mezi dvěma póly své bytosti, mezi matkou a otcem, je zároveň zmítána mezi Nalžovským a Dominem. Domina začne upřednostňovat poté, co je matka otcem vyhnána a je i bez dosahu kladného vlivu Nalžovského, který je nucen trpět její rozmary až do naprostého sebezničení. „*Mnohý, ne – li každý člověk, mívá v sobě jako dvě bytosti odporující sobě a zápasící. V ní však okolnosti rozvinuly a rozvíjely tyto protivy úžasným způsobem. Mezera, která zela mezi jejím otcem a matkou, a kterou otec nechtěl láskou vyplnit, otvírala se v nitru dítěte. Avšak otec usiloval, aby druhou bytost zahladil a mezeru zarovnal.*“¹⁰⁴ Tato situace přese všechny obtíže dopadne dobře a Isabella se vdá z lásky za Nalžovského. Sofie Podlipská ráda uvádí i šťastné příklady, jimiž svou tvorbu vyvažuje. „*Byla to pravá láska, upřímná a věrná, založená na důvěře a úctě obapolné a přece ohnivá, jakou příroda sama v srdci podněcuje.*“¹⁰⁵

Naopak násilím je přinucena k sňatku Marie z *Nemodlence*, která pozdější život snáší pouze se sebezapřením. Tento příklad nastiňuje možné dopady vynuceného svazku. „*Nikdy neodpustila zemanovi násilný skutek, jímž ji oderval od milence, aby ji získal pro sebe.*“¹⁰⁶ Marie doživotně zahořkne a nedokáže odpustit ani milovat své děti. V dílech Podlipské nedochází k tak výraznému násilí. Známe ale i případy nechtěného svazku, který se později láskou naplnil. Tuto situaci můžeme pozorovat v povídce *Přišla do rozumu*, kdy si novomanželka po kritickém zhodnocení bývalého milence dokáže zamilovat současného manžela.

2.4.4 Komunikace a vztahy

Eva pozoruhodně činí jednu chybu za druhou. Demonstruje častou chybu ve vztazích, kdy se vztah ničí pod tíhou očekávání od svého protějšku, což mnohdy vede ke chronickému zklamávání. Eva zažívá jedno zklamání za druhým, bohužel je ztrápená kvůli situacím, jež se daly předpokládat. Zvláště pokud partnera Eva prakticky neznala a přesto říkala „*Třeba na úřad nechodil, přec bude mezi prvními,*

¹⁰⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 13 Praha: J. Otto, 1878.

¹⁰⁵ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 247 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

¹⁰⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 21 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

kteří, jak vy říkáte, ten pokrok strkají kupředu.“¹⁰⁷ Štěpán ale není jediný, kdo Evě bude zrcadlit její stinné stránky, bude to i jeho bratr Ambrož, který se k ní zpočátku chová pohrdlivě „Poslyš, pokračoval, pohrdlivým o mladou ženu zavadiv pohledem, abys hned věděla, na čem se mnou jsi.“¹⁰⁸ Podobně se ale chová i Eva vůči svým vrstevnicím „...Stydivám se k smrti, slýchám – li, ta či jiná se vdává, poněvadž hochka si oblíbila a od něho upustit nechce, a nikoliv aby sloužila starým jeho rodičům, či mladší jeho bratry a sestry vychovala, neb zanedbané mu povznesla hospodářství.“¹⁰⁹ Eva se poprvé setkává se světem mimo její komfortní zónu, kterou narušuje především Ambrož, který se nechová podle jejích představ. „Chtěla mu přát jako nejbližšímu příbuznému svému a mu sloužit jako bratru vlastnímu, a hle, on jí to takovým ošemetným překazil způsobem, hluboce v ní poranil cit a hrdost.“¹¹⁰ Poprvé Evičce někdo nevychází ve všem vstříc, což dříve lidé v jejím životě dělávali, neboť byli omámeni její osobou. „I ti, kteří Evičku nejvíce pomlouvali...musili, spatřivše ji, chtěj nechtěj na ni se pousmát...“¹¹¹ Ambrožovi se přitom nedá nic vyčítat, jedná se o rovného upřímného člověka, který s ní jedná narovinu.

Když mine osudný rok a štěstí milenců se zdá být nenarušeno, leckoho napadne, že Jůza se asi dala bez boje na ústup a kletba je prolomena Evičky bezmeznou láskou. Eva ale svému pěstounovi řekne: „Bez zápasu? zvolala Evička, „ne, to nechci, ať ustoupí, ale teprve po boji poctivém...“¹¹² Eva si zahrává a nesporně tak dokazuje osobní potřebu zkoušky ohněm. Ta přichází po narození dítěte, kdy Štěpán začne na dítě žárlit. „Ted’ teprv, co ji máš, vidím vlastně, jak umíš milovat, tak zcela od srdce a doopravdy milovat.“¹¹³ Štěpánovo vzpouzení a bouření by se na jednu stranu dalo vnímat jako řádění nevyspělého muže žárlícího na své dítě, což je sice pravdivé, ale

¹⁰⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 162 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁰⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 175 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁰⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 160 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹¹⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 177 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹¹¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 58 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹¹² SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 180 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹¹³ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 199 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

zároveň ne nepochopitelné. Vždyť víme, z jakých pohnutek vstupovala Eva do svazku. V tu samou dobu začíná Eva prožívat důsledky svého svéhavého rozhodnutí, kdy se rozhodla provdat se z vyššího principu mravního. Eva skutečně miluje horoucně, ale bohužel ne svého manžela, nýbrž dítě a hlubokým citem začíná být zmítána i vůči Ambrožovi. Objevuje se cit, který si nechce přiznat, neboť odhaluje její samo sebou zrazené nitro.

V *Kříži u potoka* se lidé vzájemně z nejrůznějších pohnutek zraňují. Postavy, samy zraněné, mají v sobě rány, jež je třeba léčit. Teprve když postavy tato bolavá místa vyřeší, vyhojí se i jejich vztahy. Pozoruhodné je, že vztahy se napraví teprve po sebereflexi postav. Řešit primárně vztah s druhým člověkem bez vnitřní změny se ukazuje jako chybný krok. Nejvíce viditelné je to na příkladu Evičky, která projde spalující nemocí, jež ji vnitřně uzdraví a způsobí obrovskou změnu její osobnosti. „... ale stonala jsem, jak snad víš, a v nemoci té přišla jsem k poznání, že nejsem, zač dosud jsem se považovala, a právě těch ctností, na kterých nejvíce jsem si zakládala, těch právě že nemám...“¹¹⁴ Po prodělané nemoci si můžeme všimnout změny vnímání Maříčky, kterou po uzdravení nově nazývá sokyní, což demonstruje Evina percepce Maříčky jako sobě rovné. Motiv nemoci je velice hojný v dílech obou spisovatelek. Vždyť Sylva vděčí za své uzdravení nejen své lásce, ale také výzvě, kde se její šlechetné srdce projeví, poté co pečuje o manžela a děti rychtářky. Zatímco rychtářka jako stínová matka, macecha, odjede a nechá je napospas osudu, Sylva s mateřskou láskou zaujme její místo. Podobné probuzení jako Evu čeká i Enefu. „Nejsi ani za vlas lepší těch, které milují ženicha bohatého, a když přišel o jmění, ho opouštějí, i ty nemiluješ muže, tu bytost jeho, nýbrž jen duše jeho poklady, aby zář z nich na tebe padala a tě oslavovala...“¹¹⁵

Vztahy podléhají zkáze i komunikačním chybám, které potkají vztahy Virginie a Viktorina z *Osudu a nadání* i Štěpána a Evy z *Kříže u potoka*. „Plakali oba a ona řekla: ‚Tedy mne posud miluješ?‘ ‚Což jsi pochybovala?‘ ‚Jak jinak jsem si měla vykládati tvou chladnost?‘ ‚Tu slovo dalo slovo, a nastala dlouhá zpověď, velkomyslné rozřešení a nebeské smíření.“¹¹⁶ Krásné manželství Virginie a Viktorina se málem

¹¹⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 279 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹¹⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 238 Praha: L. Mazáč, 1935

¹¹⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 400 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

zhroutilo kvůli předsudkům Viktorinova otce, podle kterého by neměly být ženy zpraveny o finančních záležitostech rodiny. Ženy ať se baví a nechají si šaty šít. Viktorin, psychicky zmožený borbicím se rodinným obchodem a budoucností, se nemůže o své strachy podělit se svou ženou, což zcela neefektivně řeší svým vyhýbáním se jí. Jeho chování si Virginie vykládá jako ztrátu lásky, což málem vyeskaluje rozvodem nadějně dvojice. Podobnou situaci můžeme nalézt i v díle *Lidské včely*, kde pan Norbert nezpravuje svou ženu o reálné finanční situaci a dále jí slabě ustupuje, což vyústí rodinným bankrotem. V obou dílech můžeme pozorovat absolutní finanční negramotnost žen, ve které jsou ponechány svými muži, neboť jsou věrni tradičnímu modelu manželství, kde se o blaho své ženy a rodiny stará muž. O reálné finanční situaci není později informována ani Eva, kterou Štěpán po své nápravě šetří, aby se nevysilovala a nedělala si starosti. A tak ve chvíli, kdy si Eva myslí, že je z nejhoršího venku, se postupně schyluje k tragédii největší. Výjimkou v tvorbě obou sester je Enefa, která se stará o rodinný rozpočet již od útlého věku. Enefa je mimořádnou i v jiných ohledech, je jedinou dívkou, která je schopna uživit nejen sebe ale i svou rodinu. Přestože se v tvorbě Podlipské setkáme s ženami, které rodinu živí, se svými aktivitami začínají teprve po rodinných katastrofách.

Podobné chování v zajetí domněnek můžeme sledovat u manželů i ve *Vesnickém románu*. „*Antoš nepřicházel téměř z omluv, a přec mu nebylo nic tak protivné jako tyto plané řeči denně bez výsledku se opakující. Vida, že se mu žena nechce dát přesvědčit, nechal ji tedy mluvit, nedávaje jí žádné odpovědi. Domníval se, že jí bude snad lépe, když jí dopřeje, aby si takto ulevila. Ale tu si Antoš teprve dal. Rychtářka považovala jeho mlčení za pohrdání, rozplakala se, jak přestal hovořit.*“¹¹⁷ Antoš, zmožen absolutní nefunkčností komunikace plné domněnek, se propadá do neštěstí. „*Výčitky naň jenjen sršely...Jeho činnost, pilnost, střídmost, příčinnost nebyla u ní ničím, pranicím. On celý nebyl vlastně ničím, čím byl, tím byl jen jí. Ona ho živila, šatila, ona ho vzdělávala, bez ní by snad nebyl dovedl dýchat.*“¹¹⁸ Do této situace se Antoš dostane nejen díky pokřivenému charakteru své ženy. S Antošem začne časem jednat jako se součástí jejího majetku, na který má absolutní právo,

¹¹⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 52 Praha: Československý spisovatel, 1973.

¹¹⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 64 Praha: Československý spisovatel, 1973.

neboť mu přece kdysi dávno vdechla život. Situaci nahrává nerovnost vztahu, kdy se Antoš, syn nádenice, stane jedním z nejbohatších mužů v okolí. Jírovec ve snaze nepřijít o svobodu na vojně, o ni nakonec přijde v nerovném manželském svazku. Antošova prozřetelná matka situaci odhadne dopředu, když říká: „...věz, že bych tě viděla desetkrát raději v šatech vojenských než nášlapkem hrdé, bohaté ženy. Uvázl jsi v horším otroctví.“¹¹⁹ Málokdy se v dílech můžeme setkat s postavou, jež by byla natolik prozíravá a zároveň natolik zaslepená, jako je matka Antoše. Matka nevidí, že se Antoš do této situace dostal především kvůli její výchově. Antoš nebyl vychováván ve svobodného sebevědomého muže. Naopak byl už od mala pod nášlapkem své matky. Jeho životním úkolem bylo nezarmoutit lidi okolo sebe a naplňovat jejich požadavky. Nerespektování druhého člověka bývá v knihách časté. Chová se tak i zemanka ztrestavši krutě bývalého milence, který si dovolil být šťastný bez ní. Před svým jednáním ji nezarází ani její osobní hořká zkušenost, kdy je nucena pojmout za manžela nemilovaného člověka, který jí unesl. „*Nedbal manžel jejího srdce, nýbrž její osoby, bylo mu jedno, co cítí, jen bude-li jeho, nuže byla jeho...*“¹²⁰ Chování zemana se nápadně podobá chování mužů Potockých.

V knihách Sofie Podlipské se spíše potkáme s jednáním manipulativním než majetnickým. Můžeme to pozorovat například v románu *Nalžovský*, kdy je absolutní nerovnováha nastavena nejen odlišným charakterem manželů. Pan Berka své ženě ubližuje, jak je jen možno, citově ji vydírá a manipuluje jí: „*Tak hled' na svou lásku, svou nezištnost, hled', jak jsi bez sobectví,*“ řekl Istivě. *Tak staráš se o svou dcerušku.*“¹²¹ Zatímco se jeho žena snaží situaci efektivně vyřešit a domáhá se pouze základních práv, on její snahy bojkotuje. „*Však já vím, co mohu od tebe požadovati. Tys povinen mně a dceři poskytovat výživu. O svoji nebyla bych se hlásila, umím ještě pracovat. Ale Isabelly se dovedu se zastati.*“ „*Dobře!*“ zasmál se Berka, „*přichází-li mně má dobrá žena po právnicku, odpovím po právnicku. Neposkytnu ti ničeho, dokud mne soud nedonutí. Zadáme svůj rozvod k soudu.*“ Věděl, že ji tím překonal. *Státi před soudem naproti tomu, jež milovala, bylo jí nemožno.*“¹²² Pan Berka postupně vytahuje jedno eso z rukávu za druhým. Nejenže paní Berkovou

¹¹⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 46 Praha: Československý spisovatel, 1973.

¹²⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 21 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

¹²¹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 184 Praha: J. Otto, 1878.

¹²² PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 184 Praha: J. Otto, 1878.

nemiluje, je mu dokonce naprosto lhostejná, a tak mu je jedno, jak moc by ji případným soudem poškodil. Na rozdíl od paní Berkové má řadu kontaktů a také zkušenosti, které mu umožňují elegantní proplouvání všemi systémy. Jeho manželka je ze společenského pohledu pouze hospodyně a matka. Paní Berková se pod tlakem manžela v konečném důsledku raději dcery vzdá a osamocena trpí. „Mezi tebou a mnou je mezera, ženo. Tys ji nikdy nechtěla vidět. Kdykoli jsme měli mrzutost, tys se vždy okamžitě smířila. Řekl-li jsem ti to nejhorší, tys na to patrně zapoměla. Já jsem ti o to nestál. Myslím, že mezi manželi je třeba boje. Každý si hájí svého práva a silnější pak zvítězí. Tak je to na celém světě. S tebou nevěděl jsem co počít. Ty mi nejsi sourodá. Chtěla-lis být mou otrokyní, mělas jí však býti nadobro. Ale ty jsi stála při vši mírnosti vždy při mně. Neustále mne moříš, abych rozdával, lidi podporoval, všecko odpustil a jiného nesmyslu žádáš si více. Ty se nehádáš, to je pravda, ale právě proto nelze tě přesvědčit, pořád si vedeš svou, že má člověk dobrým být. A já jsem snad špatný? Může mi někdo dokázati nezákonné jednání?“¹²³ Pan Berka, který si ani není schopen uvědomit rozdíl mezi právem a morálkou, je v díle Sofie Podlipské nejproblematičtější postavou. Skrze něj v díle *Nalžovský* demonstruje sílu harmonie a především její nezbytnost. Sofie Podlipská využívá negativního případu, aby podpořila svou filozofii dobra a její nutnost v běžném životě. V konečném důsledku se ponížení paní Berkové stává jejím uznáním.

Manipulativní jednání můžeme v díle Karoliny Světlé sledovat pomálu, přeci ale nemůžeme vynechat proradné Mikešovo jednání nejen vůči Józe, ale i svému bratrovi, kdy v konečném důsledku dojde ke zničení života několika lidí. Manipulace se vyskytuje spíše v díle Sofie Podlipské. Jedná se o manipulaci jemnou a v náznacích, jež je ale velmi efektivní. Děje se tak ve svazcích manželských, ale i sourozeneckých. „Vedle těchto velkolepých ctností byl v jeho nitru přece také zárodek sobectví, a sestře Leni povedlo se ho zachrániti...Pěstovala ji opatrně, poskytovala jí přiměřené potravu, přesadila ji v půdu dokonalého samotářství.“¹²⁴ Tímto způsobem manipulovala Leni se svým bratrem Petrem pomocí pokřivené interpretace skutečnosti, která měla znevýhodnit jeho rodinu a pošpinit ji. Manipulaci láskou můžeme sledovat v knize *Dva rodokmeny*, kdy si Konrád

¹²³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 183 Praha: J. Otto, 1878.

¹²⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 64 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

namlouvá dobrou Anežku pro její peníze, přitom je bezhlavě zamilován do její schovanky.

2.4.5 Nevěra

Nevěra je v tvorbě obou sester minoritní záležitostí. Nejvýraznější nevěru můžeme nalézt v díle *Kříž u potoka*, kde dochází k nevěře fyzické i duševní. Štěpán dochází při manželské krizi za Maříčkou a Eva se zamiluje do Ambrože, bratra svého manžela. Jedna nevěra je tajná, druhá všem na očích, souzena okolím. Klíčovou roli v příběhu zastává nevěra Evy, s kterou se bude muset vyrovnat. „*Byloť to hříchů její břemeno, tíž to její nevěry, pod níž žena ta až do soudného dne tu úpěti musila...*“¹²⁵ Nevěra stála také na počátku neštěstí, jež potkalo rod Potockých. Dílo nabízí úvahu ohledně nevinnosti platonické lásky. V díle Sofie Podlipské je nevěra občasným motivem, nikdy ne výraznou látkou. Přestože se objevuje v dílech vícekrát, má skoro bezvýznamný vliv na příběh. Nevěra se objevuje v díle *Osud a nadání*, kde mizerný člověk hrabě Vrbna dokáže okouzlit ženy různého věku a charakteru. Chvilkovému okouzlení na okamžik propadají i ženy vdané. V díle *Nalžovský* si pan Berka nadbíhá služku, nejedná tak ze zamilování, ale protože může. Po vyhnání své ženy ji dokonce pozve společně se svou dcerou na dovolenou, což alespoň Isabelle konečně otevírá oči. Další nevěru, která výjimečně tvoří důležitou zápletku, neboť předchází katastrofě, nalezneme v díle *Dva rodokmeny*. Můžeme zde navíc sledovat zvyk Podlipské hodnotit a soudit protagonisty „*Bylo to pokušení bídné a podlé.*“¹²⁶ Dochází zde k nevěře Mařenky a Konráda, při níž byli zrazeni sourozenci Myslíkovi. Polibek má ale na Mařenku dobrý vliv, uvědomuje si, že svým chováním Janovi ubližuje a rozhodne se rychle ujet na rodný statek. Její spěšný útěk ze situace, s níž si neví rady, ale Konrád vnímá jen jako zamilovanou prchlivost. Když za ní pak v Černolicích běží, utopí se v potoce. Nevhodné chování je zde potrestáno trestem nejvyšším. Mařenka představuje boj lásky s vášní, přestože miluje Jana, touží po Konrádově společnosti. Podobnou situaci v žádném jiném díle nenajdeme.

¹²⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 276 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹²⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 154 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

2.4.6 Ukončení svazku

Sofie Podlipská se nebojí tematizace rozvodu, který vnímá jako vhodné řešení, pokud ve vztahu schází láska a vůle. Nejčastěji se rozvod objevuje v Osudu a nadání. Děje se tak například u umělkyně Křepinské, která žije pouze ve formálním manželství s bezcharakterním hrabětem Vrbnou. Umělkyně o rozvod usiluje, ale je jí všemožně bráněno. Podruhé rozvod uvádí v případě Liny. Lina žije ve zcela nefunkčním manželství bez lásky, pro kterou je však představa být i odloučení naprosto společensky nepřijatelná. V konečném důsledku by tak shodila celou svou životní cestu, kterou si v mládí vytyčila a lpěla na ní svému srdci navzdory. V případě Virginie a jejího manžela naštěstí k rozluce nedojde, neboť si včas uvědomí své chyby. V románu *Nalžovský* se s tématem rozvodu setkáváme taktéž. Matka a otec Isabelly žijí sice v manželství, které určitým způsobem funguje, ale je vnitřně prázdné, přestože paní Berkovou láska skoro pohlcuje. Její manžel totiž takřka není lásky schopen a kromě sebe miluje majetnickým způsobem jen své dítě. Ke své manželce je schopen cítit vděk za fungování domácnosti a občas soucit pro stránky její osobnosti, které si on vykládá jako slabosti. Necitelně však svou manželkou, se kterou se oženil ze zřejmých důvodů, opovrhuje. Situace vygraduje nuceným odchodem paní Berkové bez svého dítěte.

Jejich konflikty, týkající se nejvíce rozdílných hodnot, se přelévají do Isabellina nitra. Matka a otec jsou zde podobenstvím o dobru a zlu, které si každý člověk musí vybrat. Isabella, jejich dítě a zároveň jejich odraz je zmítána ve dvou pólech, a tak se její životní hodnoty mění stejně často jako počasí. Teprve, když pan Berka projeví elementární respekt manželce a ona mu odpustí, nachází Isabella nutnou rovnováhu ve svém životě. Přestože sloučení rodičů vnímá nelibě a není s to matčino odpuštění pochopit, má kladný dopad pro její vývoj. Isabella se posléze musí vyrovnat nejen sama se sebou, nebo respektive s tou, kterou byla, ale je nucena znovu hledat vztah ke svému otci, ještě nedávno milovanému, aby sama rovnováhy znovu nepozbyla.

Podlipská tak sice zobrazuje odloučení či rozvod jako dobrou volbu, nezapomíná ale na děti a ukazuje, že destruktivní interakce mezi manželi i exmanželi působí na děti stejně zničujícím způsobem. Příkladem je manželství Duchoslavů *„Ubohý mladík byl od útlého dětství zvyklý nesvornosti svých rodičů. Co dítě malinké*

plakával usedavě při výstupech podobných, později byl naučil se mlčet a pohlížet při tom, jakoby praničeho nepozoroval. Choval se nevědomky důstojně. Co ale uvnitř trpěl, dosvědčovalo jeho slabé zdraví, jeho zádumčivost, a záhy utíkával se z tohoto světa zloby a vášně u věčný mír zákonů přírodních a myšlenek báдавých.¹²⁷ Sofie Podlipská mimo jiné na tomto příkladu ukazuje provázanost zdraví jakožto biologické psychické a sociální pohody. Tato citace dokládá také ironii osudu, která Viktorina stíhá, kdy s otcem nenachází společnou řeč právě kvůli jeho vzletným myšlenkám, kterým daly vznik právě jeho útky z reality. Otec, který vidí svého syna jako pokračovatele rodinného podniku, tedy člověka ryze praktického, se vehementně snaží odvrátit syna od vědecké dráhy.

Karolina Světlá tematizuje rozvod v díle Vesnický román. Jeho problematičnost nastiňuje Antoř Jírovec v následujícím monologu. „*Kdo ho mohl nutit, aby s ní dále žil po tom, co se událo? Zákony lidské, které nedovolují, aby muž opustil manželku, leda poruší-li mu věrnost neb rozmrhává jmění jeho? V této chvíli cítil Antoř, jak jsou zákony nedostatečné, surově vydávají člověka v moc člověka jiného, hájíce jen práva a vlastnictví jeho hmotného.*“¹²⁸ Antoř, jenž vlivem nevydařeného sňatku přichází o vnitřní svobodu, si alespoň trvá na důstojnosti a z nerovného svazku odchází a buduje své vlastní hospodářství. Vliv na jeho rozhodování, proč tak dlouho setrvává v nefunkčním svazku má i mravní imperativ jeho matky, jež ve světle náboženství vrhá stín až fanatičnosti a od dětství působí na útlocitného hochu. „*Necht' si každý smýšlí, jak chce,*“ říkala „*ale u mne jest hanbou, pozná-li žena za živobytí svého dva manžele po sobě. Nevím, věru, jak bych předstoupila jednou před boha, kdybych se každou rukou držela muže jiného.*“¹²⁹ Jeho matka se po smrti prvního manžela už nikdy neprovdá, ač jim jejich sociální situace působí mnoho problémů a má do jisté míry vliv i na Antořovu pozdější situaci nemajetného ženicha majetné nevěsty. Ta svého postavení později zneužívá a ve své ublíženosti otevírá prostor výčtkám. Mravnímu imperativu matky, který čím dál více nabývá charakteru konvenčního a předsudkového, nakonec Antoř definitivně podlehne. Ani v jedné situaci, kdy musí čelit silné ženě, neuspěje, neboť i při konfliktech s rychtářkou je strategií útek. Matka kritizující Antořovu roli loutky, nevidí, že jí je

¹²⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. str. 2 Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

¹²⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 65 Praha: Československý spisovatel, 1973.

¹²⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 17 Praha: Československý spisovatel, 1973.

nucen naplňovat i před ní. Matka a památka otce jsou pro Antoše, který je vychován k bezmezné poslušnosti a mravnosti příliš silná autorita, které se nedokáže postavit, a tak uvrhne sebe i Sylvu do neštěstí.

2.4.7 Promítnutí česko-německých vztahů v tvorbě

V díle Sofie Podlipské je nechuť k němectví dávána větší mírou do souvislosti s obrozeneckými snahami. U Světlé je dán větší prostor k čiré antipatii většinou bez zjevné příčiny, kontextu či konstruktivní kritiky. „*Co dokáže ženská v Němcích, dokáže snad také pod Ještědem? Z naší Frantiny by byla ještě zcela jiná rychtářka než z téhle hranaté Němky.*¹³⁰ Světlá neuvádí do kontextu ani další poznámky na německou stranu. „*Žádného tam nebylo nikdy slyšet smíchu, žádného hovoru, zrovna jako by byl člověk v Němcích.*“¹³¹

Sofie Podlipská ve svých románech českoněmeckou otázku dále rozpracovává v osudech svých hrdinů. Negativními aspekty románu *Osud a nadání* jsou sklony k vysoce tendenčním pasážím. Postavy z hlubokého zármutku nalézají cestu zpět skrze národní uvědomění. Umělkyně Křepinská přes jazyk nalézá opět smysl života, a tak skrz jazykovou emancipaci dospěje k emancipaci národní. Umělkyně Křepinská se na své životní cestě rozhodne hrát česky pro Čechy, čímž riskuje svou kariéru. „*A dole pod oknem hrály si děti štěbetajíce mezi sebou po česku...A bylo jí najednou tak dobře, milo, teplo v srdci bez nepokoje a stesku a cítila se při těch zvucích v žití rodinném, protože národním. Nestarala se o hádky učenců, je – li jazyk český k vývoji oprávněný či není. Milovala jej odjakživa, nevěděla to vždycky, ale nyní ji to oblažovalo...a zpívala si ztichounka jen tu jednu větu: Ty drahá vlasti má.*“¹³² Obrození postavy umělkyně je zde v souladu s obrozeneckými snahami národními. Podobně je vyobrazeno přemítání o sebevraždě Graciána Nalžovského, u kterého také zvítězí touha po životě naplněná touhou pomoci svému národu. „*A když tam stál plný odhodlanosti a síly, zahřmělo v něm jako sbor mocných hlasů: „ Vytrvat! Žít! Umřít v boji, v práci, za myšlenku, za vlast, s láskou v srdci!*“¹³³ Podlipská těchto motivů využívá opakovaně, což vytváří značnou schematičnost, až tematickou

¹³⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 95 Praha: Československý spisovatel, 1974.

¹³¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 85 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹³² PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 138 – 139 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹³³ PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. str. 218 Praha: J. Otto, 1878.

chudost. V kantůrčici si v jako jediné knize zamiluje hoch svůj národ díky poznání lásky, ne z jejího zklamání. „*Ted' co poznal Enefu, byl mu národ jeho teprve drah...*“¹³⁴ Co do tematiky česko-německých vztahů je z děl Podlipské nejchudší dílo *Lidské včely*. S náznakem jisté antipatie se setkáváme pouze v odstavečku, z něhož pochází tato ukázka „*Ji těšilo, že se kladlo na váhu, aby s dítětem správně po česku rozmlouvala...*“¹³⁵

V románu *Dva rodokmeny* se opět setkáváme s bohatou národnostní tematikou, prezentovanou především strýcem Anežky, který je hrdý i na své české kořeny. „*Vzal si Češku, ačkoli žil v německé osadě...Miloval jsem český jazyk jako můj otec, ačkoli jsem nedovedl o tom rozumovat, proč byl tak pronásledován a tupen. Tehdy, Anežko, začalo to však, co jsme se s tvou babičkou nesrovnávali. Ona němčila, kde mohla...přátelila se se samými Němkyněmi. Mne nazývala hloupým Čechem, smála se mi, že zůstanu sprostákem, nebudu-li mluvit německy. Říkal jsem na to, že chci zůstatí tím sprostákem.*“¹³⁶ Strýc představuje silnou ryzí osobnost, která vnímá český jazyk jako výsadu a přirozenou součást své identity. Používání německého jazyka v tomto kontextu snižuje osobní kvality jednotlivce. Strýc Anežky dále vypravuje o hlubokém prohřešení své sestry, která bez jakéhokoliv respektu k hodnotám a národu zneuctila svaté evangelické knihy, rodinné dědictví. Stránky knih využila pro své podnikání coby kornouty na pochutiny. Jako omezená je vykreslena v příběhu i její dcera, matka Anežky a Jana. Jako měřítko kvality je zde nejen český jazyk, ale i evangelická víra, ke které strýc vzhlíží s úctou. Evangelická víra je v tomto díle tematizována nejvíce ze všech přečtených. Rozpor mezi češtinou a němčinou, spor společenský, přerůstá ve spor rodinný a zasahuje do mezilidských rodinných vztahů. Podobně jako u rodu Potockých je kombinováno národní a náboženské téma s prokletím. „*Ten dvorec jest proklet, “ šeptal starý Pokorný. „Před více než dvěma sty roky byli majitelé odtud vyhnáni pro víru. Matka té rodiny proklela do posledního kolena všechny, kdož by se tu ubytovali. To je ta věc.*“¹³⁷ Nejen v případě přemítání nad sebevraždou, ale i za okolností, kdy jsou postavy zatlačeny do úzkých nebo zklamání životem, resignují na svůj osobní život a horlivě se věnují prospěšné práci národní. Takto zní Janova slova plná žalu v díle

¹³⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 146 Praha: Československý spisovatel, 1974.

¹³⁵ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 173 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

¹³⁶ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 70 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹³⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 18 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

Dva rodokmeny. „Víš, že jsem byl kdysi resignován a odhodlán žít, pracovat, věnovat nejlepší sílu svou svému národu a nežádati za to odměny...jak strpčen býval můj život neuznáním lidí cizích i vlastního otce, jehož bych tak rád uspokojil, aniž toho dovedu.“¹³⁸ V Janově osudu je poprvé propojeno osobního vyhoření s pracovním. I v tomto díle zabrousí Podlipská do mezilidských vztahů, konkrétně vztahu otce a syna, který je v jejích prózách stejně jako v díle Světlé tematizován pomálu.

Postavy v díle *Dva rodokmeny* se vyznačují obzvláště smutnou náladou a skepsí. Neumí vytvořit blízkost, touží po přijetí, bezpodmínečné lásce. Nejvýraznější je v tomto ohledu postava Mařenky, která se vůči lidem vymezuje a lidé jí následně oplácejí stejnou mincí. I ta díky navázání vztahu se svou vlastní dokáže posléze navazovat vztahy s dalšími lidmi. I v tomto případě dochází k upozorňování na českou problematiku takzvaně za každou cenu „...jako by cosi k ní mluvilo jako odpověď té píď české země a jako by mluvou zcela svojí, beze slov k nim pravilo:„ *Mýlíš se, ve mně jest duše, v domovu člověka jest srdce.“ Vlastenectví, vztah ke své rodné zemi, plní jistotu, která člověku zůstává i v jeho nejtemnější hodině.*¹³⁹ Země působí takřka božsky, vždy tu je pro lidskou bytost někdo, kdo ji miluje. Práce s těmito motivy je fenomén Sofie Podlipské, kterým se významně odlišuje od své sestry, která těchto postupů neužívá.

2.4.8 Obyčeje

V díle Karoliny Světlé nalezneme mnoho obyčejů, které provázely život tehdejších lidí. *Otevřel „vyhlídku“, zbožně přitom sklopiv hlavu...pouštěl duši přítelovu z těsné sednice do neobmezené, věčně jasné vlasti.*¹⁴⁰ Setkáváme se i s mnoha zvyky, které jsou dnes označovány jako pověry: „*A mlynářka s mateřskou pečlivostí hodila na tvář děvčete bílý svůj šátek, který s modlitbami v ruce držela, aby ji neuhranul, kdo na ni pohlédne...*“¹⁴¹ S dalším zajímavým obyčejem se setkáme po Eviččiných oddavkách. „*Evička neopustila hned po oddavkách mlýn, zůstala, jak obyčej si žádá,*

¹³⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 92 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹³⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 181 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹⁴⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 9 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁴¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 34 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

ještě několik neděl doma.“¹⁴² Zajímavé zvyky nalezneme také ve *Vesnickém románu*. „Právě vypravovala babička nedočkavým již vnukům, že musí na jídlo čekat, až se navečeří a koza v chlévě a stromy v zahradě. Neslušno prý dnes, aby večeřeli lidé dříve než zvířata a stromy, které je celý rok živí.“¹⁴³ Nejbohatší lidovou moudrost, jež má blízko spíše k pranostikám, nalezneme v díle Kantůrčice. Když dědeček vypráví Enefě a Jeníkovi své vědomosti, obsáhne jeho moudrost několik stránek. Díla Podlipské jsou o tyto kvality bohužel ochuzena.

2.4.9 Pohanství

Pohanství je tematizováno v prózách obou sester minoritně. Přesto se občas v díle vyskytne návaznost na starý svět. V *Osudu a nadání* se objevuje zmínka o bohyni zimy, jež je zde netradičně přijímána kladně, jako přirozená součást všeho. „*Jen že nade vším přece nemívá vyhráno nikdo snad jakživ. Jen smiřitelka Morana spořádává jediným políbením účty veškeré.*“¹⁴⁴ Enefa v *Kantůrčici* sype krupici pro bohyni Meluzínu. „*Tu máš, bohyně, tu máš na kaši pro svoje děti.*“¹⁴⁵ V knize se také objevuje vyprávění o vodníkovi. V knihách Podlipské se nadpřirozené bytosti neobjevují vůbec. Vedle pohanství je v *Kantůrčici* jako v jediné knize uvedena celá modlitba. Teprve v díle *Frantina* zaznívá vážnější polemika nad pohanstvím. Křesťan je čeledínem, přítelem Frantiny, vnímán již z podstaty jako obraz ctnostného člověka a pohanství jako divá nespoutaná složka osobnosti. Do poslední chvíle se nemůže smířit s myšlenkou, že by jeho drahá přítelkyně, byla tohoto vyznání. Dělá mu problémy vyrovnat se s mnohvrstevnatostí lidské bytosti. „...*spadla z ní konečně poslední rouška a v ohavné nahotě na mne se šklebila – pohanka.*“¹⁴⁶

Čeledín je ve svých mladých letech svého života konfrontován s člověkem, který žije plně přirozeně a bez masky. Frantina se nebojí dát svou divokost a vášnivost najevo, čímž se značně liší od svého okolí. Její přítel již od začátku tuší, že má čest s někým speciálním. Frantina, jíž přisuzoval vysoký morální kredit, ho ale záhy ztratí jen proto, že se začne chovat jako mladá zamilovaná žena. On se tak musí vyrovnat, že každý byt' sebevyšší duch má i své lidské stránky a uvědomit si, že za

¹⁴² SVĚTLÁ, Karolina. Kříž u potoka. str. 167 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁴³ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 127 Praha: Československý spisovatel, 1973.

¹⁴⁴ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 200 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹⁴⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice: Z pohorského zákoutí*. 8. str. 34 Praha: L. Mazáč, 1935.

¹⁴⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 123 Praha: Československý spisovatel, 1974.

jeho zklamání nemůže ona, ale jeho nereálná očekávání. Díky tomuto přátelství má čeledín možnost osobního růstu. Musíme uvést na pravou míru, že v knize nenalezneme pasáž, kde bychom měli jistotu, že čeledín skutečně vyzraje.

2.4.10 Mystické prvky

Obě spisovatelky mystické prvky užívají při situacích, kdy jsou postavy na hranici svých sil, v krajních lidských situacích.¹⁴⁷ Ač se objektivnímu oku čtenáře mohou zdát okolnosti méně závažné, je důležité, že postavy skutečně trpí a plně prožívají svůj stav. Lina, postava založená především na racionalitě a až chladné kalkulaci se životními situacemi, jedná náhle zcela iracionálně ve chvílích osobního zápolení. „*Proti srdci svému byla tak statečně bojovala, obraznosti podléhala. A když pořád obraz Viktorinův ze srdce vyrvat nemohla, uvěřila, že jest okouzlena.*“¹⁴⁸ Lina se ve snaze zracionalizovat svou situaci a najít její zjevnou příčinu uchyluje k rychlým řešením, které by ji vyvedly z jejího neštěstí. „*Věděla, že děvčata ze vsi proti takovýmto kouzlům prostředků užívají, a uvěřila i těmto...Věděla dobře o stařence, která takové věci zaříkává a v nich radívá.*“¹⁴⁹ Lina nakonec ke stařence nedojde, rada od tajemné ženy je vnímána jako poklesek „...*ale pokaždé ji zadržela pýcha a úzkost, aby se nevyzradila...Hrdě pozdvihovala čela před okolojdoucí a představovala si ten pocit, kdyby domnívati se musila, že stařenka přece dále povídala.*“¹⁵⁰ Podobné pocity jako Lina na sobě pozoruje i Sylva „*Myslila, že ji Antoš uhranul, utírala se tedy bílým šátkem, podívala se na své nehty a z nich na sebe, zkoušejíc ještě množství jiných stejně spolehlivých prostředků, ale nebylo to pranic platno, nemohla dojem nemilý ze sebe strásti.*“¹⁵¹ Čarovné pocity vycházejí ze zamilovanosti, kterou dívky okouší poprvé.

Kdežto v díle Karoliny Světlé se prvky nepatřící do běžného racionálního života vyskytují hojně, v díle Sofie Podlipské je skoro nepotkáme a Linin příklad výše je výjimkou. Je zde více dáno najevo, že vyhledávat rady v takzvané Rózině chaloupce není společenskou normou. Lina se prokazatelně obává vyzrazení jejího bolu, který by ji ubral na společenské prestiži, kterou si úzkostlivě hlídá. Společenskou

¹⁴⁷ PLÁNSKÁ, Božena. *Vztahy a jejich obraz v literatuře 19. a 20. století*. str. 68 Praha: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-614-8.

¹⁴⁸ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 63 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹⁴⁹ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 63 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹⁵⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. str. 63 – 64 Praha: Knihtiskárna J. Otto, 1898.

¹⁵¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 99 Praha: Československý spisovatel, 1973.

vyloučenosť podporuje i lokace chaloupky, jež je daleko od ostatních lidských obydlí.

Podobně situovaná jsou i magická místa v dílech Karoliny Světlé. Rychtářka šílená slepou náruživostí k Antošovi chodí za pochybným mužem do lesa. Čihodník, odkud Frantina pochází je nepřístupný a zahalený tajemstvím stejně jako Ptáčník, jehož poměr zůstává k Frantině nevyjasněn. S tematikou čar nebo velmi nevšedního umění jsme čas od času konfrontováni v celém díle Karoliny Světlé. Frantinu, jež byla vychována v „*pelechu pohanském*“¹⁵² nazývají zlé jazyky čarodějnicí. Mystické prvky nalezneme i v díle *Nemodlenec*, kde má provozovaná magie také blíže lidovému čarování. „...*potřebí najít mezník na tři strany mechem porostlý, ten před vraty dvoru luhovského zakopat, pod něj dát kus vlasů zemančiných...*“¹⁵³ Zařikávání ústřelů v *Kantůrčici* je na pomezí umu a čarování. Její léčení je daleko temných myšlenek. Podobné umění ovládá i Dalena, která má také moc léčit nemocné. Kantůrčice lidem ale neškodí a ani by nebyla díky dědečkově obezřetnosti schopna. „...*jen to mi nepověděl, kterak se zlé duchy citrují.*“¹⁵⁴ Dvě krajní lidské situace se ale vymykají všem ostatním. Jedná se o Józu a Rychtářku z *Vesnického románu*. Józa se dovolává třikrát práva věčné pravdy, děje se tak po bytostné trýzni završené sebevraždou. Kletba je absolutní, měla by trvat na věky věků a je velmi daleka folklornímu lidovému čarování.

2.4.11 Zlo

Svadbová píše, že „*Podlipská neuvádí své postavy do kontrastu dobra a zla. Nenalezneme zde postavy zosobňující plně společenské a osobní zlo, problémy nalézají smírné řešení. I v tomto aspektu se liší od své sestry, která nahlíží na společenské jevy v jejich rozporuplnosti a na místo smíření klade oběť a místo ideální vize nalézáme neúprosnou skutečnost.*“¹⁵⁵ Nemůžeme říci, že by postavy Sofie Podlipské nezažívaly zlo, nebo vždy zažívaly štěstí v plném rozsahu, ba naopak. Například Lina z románu *Osud a nadání* na začátku své životní dráhy své nadání

¹⁵² SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 14 Praha: Československý spisovatel, 1974.

¹⁵³ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 95 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

¹⁵⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 116 Praha: Československý spisovatel, 1974.

¹⁵⁵ SVADBOVÁ, Blanka. in VRAJOVÁ, Jana. Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století. str. 119 Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

zapře a vkládá veškerou svou sílu, aby byla tím, kým ji společnost, ale i kousek jí samé chce být. Tím ale zavrhně vášnivou svébytnou Linu, kterou doopravdy je. Následky tohoto rozhodnutí si ponese na celý život. Je odsouzena prožít manželství bez lásky, a jelikož rovnováhu sama ztratí, není schopna v harmonii vychovávat ani svou dceru. Ta jí brzy přeroste přes hlavu a je ještě hubatější, a ještě svéhlavější než její sestra Virginie, kterou se celý život snažila vychovat k poddajnosti a ubít ní vášeň, kterou udupala v sobě samé. Prožívají tedy krize ve svém životě a pykají za svá rozhodnutí. Je pravdou, že krajní lidské situace způsobené zlem zažívá pouze zlomek postav. Přestože *Nalžovský* přemýšlí vlivem chování Isabelly o sebevraždě, Isabella nejedná s úmyslem mu ubližovat.

Postavy Karoliny Světlé v ještědských románech však trpí až do morku kostí a životní krize je vláčí po cestách, které v lepším případě kamsi vedou, ale daleko častěji jsou slepé jako ti, kdo po nich šlapou. Nejtemnějšími charaktery v díle Karoliny Světlé jsou Mikeš z *Kříže u potoka*, který cíleně zraňuje dívčiny city a rychtářka. Z milující rozmarné manželky se stává chorobně žárlivá a nespokojená žena, jež seje zlo a ubližuje všem okolo sebe. Tato situace postaví Sylvu nohama na zem. Najednou se musí vypořádávat s krajními polohami citů, upřímnou láskou a nenávisť až za hrob. Silná láska rozbije její ego, ale vzápětí je nucena se všeho vzdát. Sylva, vnitřně zmrtvělá, odchází nalézt smysl života v péči o nemocné a Antoš umírá doopravdy. Zlo zde dokoná své dílo. Alespoň malou útěchu v jinak bezútešném románu, bychom mohli naleznout alespoň v Antošových dětech, jež vyrostou ve skvělé mladé muže, což je velmi chatrná útěcha pro čtenáře, jenž prožije život těchto dvou ryzích lidí, kterým se za neskutečně nesobecké chování dostane neštěstí. Naproti tomu postavy Sofie Podlipské se dočkají zasloužené odměny za vynaložené úsilí. Ani nenapravitelné postavy, jako do sebe beznadějně zamilovaný Domin, nekončívají špatně a osud k nim je relativně milostiv. S natolik temnou postavou, jakou je rychtářka, která postupně překračuje všechny hranice, se v tvorbě Podlipské nesetkáme.

Postavy obou sester využívají jako obranný mechanismus racionalizaci jejich špatného činu. Jedná se například o Štěpánovo opuštění ženy po jeho ataku a o racionalizaci spáchání krádeže u studenta Štočka. Ublížený Štěpán hledá ospravedlnění svého činu v domnělých chybách jeho ženy „*když nemá žena*

v takové hodině, kdy na ni sahá smrt, myšlenku jinou, než jak by se mě sama zbavila, ničehož na ní neztrácím, at' si jde..."¹⁵⁶ Není tedy důvod se dále kát. Podobně se v knize *Lidské včely* chová student Štoček po krádeži, v jejímž důsledku zemře stará teta Leni, která při ztrátě peněz přijde o smysl jejího žití. „Co na tom, že ta lakomá baba zemřela trochu dříve, než jinak by se bylo stalo? U ní ležely ty peníze nepoužity. On potřeboval jich nutně.“¹⁵⁷ Ve všech případech je důležité si uvědomit, že zlo vyvstává z lidí, z temných stránek jejich osobnosti.

2.4.12 Smrt a její podoby

Téma smrti je rozvinuto v dílech obou sester do mnoha podob. Setkáváme se zde se smrtí přirozenou, skrze kterou odejde Mlynář, se smrtí předčasnou, vraždou, a dokonce i sebevraždou. Předčasná smrt potká Eviččiny i Enefy rodiče, nebo nešťastně utonutého Konráda. Vraždou zemře například Ambrož, rukou Frantiny Apolín a Viktorin v sebeobraně zabije nešlechetného šlechtice Vrbnu. Nesmíme ani zapomenout na dva zavražděné milence v *Kříži u potoka*, kdy „...prolil bratr krev bratrovu a nevěstinu...“¹⁵⁸ Sebevraždu po vyvrcholení trýzně zvolí nešťastná a zrazená Józa, pro kterou tak skončí celoživotní trápení. Tchán Virginie spáchá sebevraždu z důvodu ztráty majetku a prestiže, na jejichž aspektech vystaví svou identitu, kterou později pozbyde spolu s nimi. Nad sebevraždou, konkrétně utonutím, přemýšlí i Gracián Nalžovský ze stejnojmenného románu, který nazývav ji štěstím nešťastných v ní hledá uniknutí od Isabelliných rozmarů a vysvobození po jejím odmítnutí. Podlipská ve svých dílech často využívá motivů sebevraždy. Jedná se o suicidní chování dokonané i jen zvažované. Děje se tak navíc v podobných situacích jako je ztráta majetku, na cti utržení nebo nešťastná láska. Prakticky pro postavy představuje únik z reality. Nejmarkantnější je sebevražda v díle *Lidské včely*, kde se jí zabývá většina postav, která se ocitne v těžké životní situaci. Toto zjištění koresponduje s dřívější charakteristikou užívání motivů sebevraždy, neboť v díle *Lidské včely* je nejvíce tematizován majetek a jeho ztráta. V díle Karoliny Světlé se smrt, natož sebevražda nestaví na lehkou váhu a o to více její fatální dopad vyzní. Operuje s ní ale také jako s vykupitelkou neštěstí. „...svět

¹⁵⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 275 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁵⁷ PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. str. 152 Praha: Česká grafická společnost, 1901.

¹⁵⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 68 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

*mne tak mrzí, že bych nejraději se uvrhl do vody, tam, kde je nejhlubší, nestojím za sebe, že to neudělám.*¹⁵⁹ Naopak Sofie Podlipská si s tématem smrti zahrává, což příběhu zbavuje napětí, krajních situací a díla následně podléhají schematičnosti. Následující citace pocházející z textu *Dva rodokmeny* je v díle Podlipské ojedinělá: „...a mladého člověka stísněného, který si neví rady, jemuž se zdá býtí samovražda hrdinským činem, geniálním kouskem...“¹⁶⁰ Sebevražda je zde prezentována mladým hrabětem Sutkou v jiném světle, v ostatních dílech představuje vždy akt zoufalství, ve kterém protagonisté vidí vysvobození bez nádechu heroismu.

Smrt jako počátek něčeho nového je zpracováván u Podlipské i Světlé. Dolanský mlýn se zastaví a starý mlynář umírá, čímž se otevírá mlynářce a především Evě nový život s novými možnostmi. Podobný dopad má i smrt tchána v životě Virginie. Jeho sebevražda sice otřese celou rodinou, zároveň ale otevře prostor pro Virginii působnost a ona tak nikým neomezována může rozvinout všechny své dovednosti. Její seberealizaci odstartuje nejen úmrtí tchána, ale i další tragická událost, psychické zhroucení jejího manžela. Ve chvíli, kdy přestane být svazována patriarchálním světem, zastane práci za dva muže.

Karolina Světlá ukazuje i netradiční vnímání smrti, která je přes svou přirozenost obvykle vnímána s jistou mírou strachu. „...smrt byla u ní nejsladším spánkem v klíně mateřském, nevědomí tak blažené a utěšené jako předtím vědomí.“¹⁶¹ Tak mluví Frantina, přední protagonistka stejnojmenné knihy, která tuto filozofii skutečně žije, o čemž se přesvědčíme po jejím zabití Apolína.

¹⁵⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. str. 85 Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

¹⁶⁰ PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. str. 108 Praha: Česká grafická společnost, 1903.

¹⁶¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 80 Praha: Československý spisovatel, 1974.

3 Kompozice

Nejzajímavější kompozicí z přečtených děl se může pyšnit *Kříž u potoka*, a to především díky cykličnosti, kterou můžeme nalézat v díle opakovaně. Jedním z příkladů je motiv, ve kterém jsou vždy zastoupeni dva muži, nadto bratři a jedna dívka. *“Tam nahoře a tu v našem mlýně jsou prý nejstarší na celém okolí místa. U potockých měli dva odrostlé syny, třetí byl ještě dítětem, v mlýně jedinou krásnou dceru. Rodiče mezi sebou umluvili jim svatbu, nejstarší Potocký měl si vzít děvče z mlýna.”*¹⁶² Po tragickém konci tohoto domluveného sňatku je to Józsa a Mikeš a posléze především ona a Franík, kteří dostanou novou šanci. Přestože mohlo být pozdě na lásku, zdravý respektující vztah mezi dvěma lidmi mohl být naplněn. Šance ale skončí tragédií. Další a naštěstí poslední trojúhelník tvoří Eva a Štěpán, kde se spolu s Ambrožem kruh zcela uzavírá.

Dalším motivem podobnosti je paralela podobných niterných bojů Evy a starého Mlynáře. Dokonce dochází k finální proměně u obou protagonistů skrze nemoc. *„Avšak nemocí myšlenky jaksi v něm se usadily, rozum ustálil, v těle churavém a bídném duch uzdravil.”*¹⁶³ U Evy se stejně jako u starého mlynáře setkáme s touhou odpoutat se od země, vynést se výše a dokázat více než ostatní. Oba oplývají svou rozšafností a je pro ně charakteristická určitá míra askeze. Teprve po třídní honbě, při které zemřel dokonce i jeho kůň a jeho pozdější nemoci dospěl klidu skrze uvědomění, *„že vše musí býti právě takové, jaké to je.”*¹⁶⁴ Mlynář se naučil přijímat, což se musí naučit i Eva. Stane se tak, když přestane bojovat s něčím, co ji tolik převyšuje. To dokládá i Plánská, když říká: *„...přijímá Štěpána i s jeho chybami – a tím jej jich zbavuje.”*¹⁶⁵ V knize je díky příběhu starého mlynáře do jisté míry prozrazováno, co umíněnou Evu potká. Děje se tak například při mlynářčině varování *„Vzniknou – li z toho pak nějaké nehody či dokonce jakési neštěstí, svádet to budeš na klatbu Józsinu, ale na vlastní přenáhlenost naříkat*

¹⁶² SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 69 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁶³ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 13 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁶⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 13 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁶⁵ PLÁNSKÁ, Božena. *Vztahy a jejich obraz v literatuře 19. a 20. století*. str. 72 Praha: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-614-8.

nebudeš.“¹⁶⁶ Eva má ale jasno. „*Abych úkolu svého došla, musím Štěpána milovat, a budu ho tedy milovat!*“¹⁶⁷ Nemůžeme si nepovšimnout, jak moc se Eva se Štěpánem navzájem zrcadlí¹⁶⁸ a jak moc si jsou ve skutečnosti podobní. „*Že mne nechceš, mne, takového hochu, který má svoje a na hodinu ženit se může, v tom asi vězí jiný, však já vyzkoumám, kdo a neušetřím ho, a kdybych hned shledal, že to přítel můj nejlepší, příbuzný pokrevný, ba bratr můj vlastní.*“¹⁶⁹ Nejenže v této ukázce můžeme sledovat horlivost vlastní Evě i Štěpánovi, ale také stereotypní cyklicky se opakující chování mužů Potockých, které zapříčiňuje jejich kletbu. Franík například mluví takto: „*Neslevím ti, neslevím, a kdybych se musil pro tebe s celým světem potýkat a v tajnosti noční tě ukrást, chalupu vaši zapálit a bůh ví jaký za to vytrpět trest. Nemiluj si mne, jen když moje budeš.*“¹⁷⁰ Je zde i určitá nutkavost, stát neustále nad druhou osobou plna pasivní agrese a arogance, jako když Franík selhává u Jozy. „*...a jal se o tom doopravdy přemýšlet, co by asi podnikl, aby, jak byl jí slíbil, na ni vyzrál, a že na ni vyzrát a si ji podrobit musí, to bylo u něj vyjednanou věcí.*“¹⁷¹ Nechybí ani retrospektivní vklady, kterých Karolina Světlá v *Kříži u potoka* využívá při vyprávění mlynářky o osudu nebohé Józky. Retrospektiva je u Karoliny Světlé častým jevem, setkáme se s ní v *Nemodlenci*, když bývalá láska Marie, krtičkář, líčí svůj uplynulý život, nebo ve *Frantině* v pasážích o jejím a Apolínově dětství. Prózy Sofie Podlipské jsou typické svou chronologičností a retrospektivní pasáže spíše výjimkou, kterou tvoří například smutné vyprávění paní Berkové o jejím dětství v knize *Nalžovský*.

¹⁶⁶ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 159 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁶⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 159 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁶⁸ PLÁNSKÁ, Božena. *Vztahy a jejich obraz v literatuře 19. a 20. století*. str. 71 Praha: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-614-8.

¹⁶⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 150 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁷⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 122 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

¹⁷¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 124 Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

Závěr

Cílem této práce byla komparace díla Karoliny Světlé a Sofie Podlipské. Důležitou součástí cíle práce zamyšlení nad otázkou, proč je Karolina Světlá uznávanější autorkou než její sestra. Během analýzy a interpretace textu jsme došli k zajímavým výsledkům. Díla mají řadu společných i rozdílných témat, motivů a životních situací. V průběhu textu byly jednotlivé skutečnosti stratifikovány a rozebírány na základě motivů.

Z jednodušších společných motivů můžeme uvést paradox bohatství a štěstí, nadání a učenost či evangelická víra. Mezi nejvýraznější rozdíly můžeme řadit množství postav v románech. Díla Podlipské se vyznačují velkou početností protagonistů, což teoreticky přináší větší variabilitu protagonistů. V rámci jednoho díla je tato premisa splněna, ovšem v rámci celého díla není funkční, neboť se charaktery opakují a spíše přinášejí stereotypnost díla. Sofie Podlipská ve svých dílech často opakuje nejen charaktery, ale i motivy a principy své tvorby, zatímco s každým dílem přináší Světlá originalitu.

Spisovatelky se dále odlišují výraznými prvky, mezi něž řadíme komentování děje a jeho uvádění do souvislostí. Komentování děje je u Světlé minoritní záležitostí, zatímco Podlipská text nejen komentuje, ale i hodnotí a uvádí ho do souvislosti se svými životními hodnotami, což může vytvářet dojem edukativní literatury, kterou jí vyčítala dobová kritika. Tíhnutí k edukaci mohou umocňovat vychovatelská témata. Ve skutečnosti jsou však myšlenky o výchově velmi jemně, funkčně zpracovány, a tak se nejedná o kýč. Světlá také tematizuje dopady špatné výchovy, ale svůj text nekomentuje a nechává čtenáře přemýšlet.

Dalším markantním znakem tvorby je poměr textu a samotného děje. U Podlipské můžeme sledovat málo skutečného děje na velké rozloze, neboť postavy mezi sebou více komunikují, než jednají. Překvapením může být zkratkovitost jednání postav, kterou bychom nečekali, když se obvykle autorka snaží vykreslit každické pohnutí mysli. Dochází zde ke špatnému rozvrhnutí děje, a tak je proměna postav mnohdy příliš náhlá. Mezi přednosti tvorby Sofie Podlipské nepatří dějovost,

můžeme zde ale nalézt jistou míru dobrodružství díky peripetiím, jež postavy potkávají. Výše zmíněné úskalí tvorby se Karoliny Světlé netýká.

Jak je již výše zmíněno, Sofie Podlipská děj cíleně narušuje a nevdí jí ani přímé přiznání vymyšlenosti příběhů. Všechny tyto užívané prvky zpomalují děj románu, což může vytvářet pocit unylosti. Na rozdíl od Karoliny Světlé činí Podlipské problém dynamická výstavba textu. Schématické užívání prvků, jako jsou například sebevraždy, zbavují příběh napětí, neboť je dramatickost příběhu příliš častá s naprostou nemožností gradace. Všednější spektrum příběhů v tvorbě Podlipské sama autorka upřímně přiznávala. V dílech Světlé se naopak setkáváme s výjimečnými individualitami a situacemi. Příběhům Podlipské spíše ubližuje výše zmíněná výstavba textu, než všednější příběhy. Prózy Karoliny Světlé jsou hravější, mají eleganci ve skoku i pádech, zatímco knihy Sofie Podlipské i přes lehčí tematiku vyznívají těžkopádněji. Díla Karoliny Světlé se také vyznačují komplikovanější kompozicí, jež dílům přidává nejen na šarmu, ale především kvalitě a pro čtenáře činí dílo zajímavější.

Z hlediska motivů se sestry stejně tak přibližují, jako rozcházejí. Je jen málo motivů, které v tvorbě jedné nebo druhé spisovatelky zcela chybí. Jednou z výjimek jsou například lidové obyčeje, s kterými se v tvorbě Podlipské nesetkáváme, zatímco u Světlé jsou bohatě rozvíjeny. Finance a s nimi spojené katastrofy, dominantní motiv tvorby Podlipské, u Světlé ve stejném pojetí nenalezneme. Tento motiv se vyznačuje maskulinním charakterem, kdy jsou existenciální záležitosti rodiny zpravidla projednávány pouze mezi muži, což rodinu v případě příjmového kolapsu uvrhává do problémů. V těchto chvílích Podlipská pravidelně přistupuje k motivu sebevraždy mužů. Selhání živitelů rodiny pravidelně přináší nové perspektivy ženám.

Společnými motivy jsou láska se všemi jejími podobami, včetně léčivých. V dílech Sofie Podlipské je láska nejdominantnějším motivem. Promítá se do veškerých poloh, které může cit nabídnout, tedy lásce rodičovské, milenecké, lásky k člověku a národu. Chybí ale absolutní meze nejen tohoto citu. Krajních situací v lidských citech i bytí umí naopak dokonale využívat Karoliny Světlá. Prvek, který Světlá nevyužívá, je spása jedince díky lásce k národu.

Přestože se všechny dívky obou spisovatelek zamilují, Podlipská nevyužívá situací, kdy se dívky zamilují do iluze, jako je tomu v případě Evy a Enefy, kdy se dívky vzhlíží v domnělých bohubilých vlastnostech. Zcela také u Podlipské chybí humorné konflikty, kdy uražené ego postav živí úsměvný konflikt. Příkladem může být Hubička nebo dohadování Kantůrčice a Otíka v závěrečné fázi knihy.

Shodným motivem je krása dívek, která je u Karoliny Světlé obvykle ve shodě s duševními kvalitami, méně tomu však je u Sofie Podlipské. Obě také pracují s motivem minulosti, díky které mohou lidé pochopit a posléze i uchopit svou přítomnost i budoucnost. V tvorbě můžeme sledovat různé komunikační problémy mezi lidmi. U obou sester dochází pravidelně k rodinným katastrofám, které u Podlipské mají finanční podtext, ale u Světlé především vztahový. Světlá dokáže mistrně rozvrhnout a načasovat psychický vývoj postav. Dochází k jejich výbornému funkčnímu zrcadlení a dalších propracovaných akcí a reakcí. V dílech Světlé jsou vztahové problémy často způsobeny nereálnými očekáváními od protějšku. Hrdinky a hrdinové musí poznávat povahu druhého pohlaví a sžívat se s ním. U Podlipské jsou problémy ve vztazích způsobené spíše negativními lidskými vlastnostmi, jako je sobeckost a cílená krutost.

Významným rysem tvorby Podlipské je nemožnost plného vyvinutí lidské bytosti v nešťastném svazku, čímž trpí rodiny. Díky těmto poměrům se nezdravost přenáší do společnosti. Jako obranný mechanismus v tragických situacích mnoho postav obou sester využívá útěk. Není důležité, jak daleko, nebo kam se nešťastné postavy uvrhnou, ale důležitý je uskutečněný symbolický útěk před sebou samým. Velmi signifikantní jsou konce příběhů, kdy protagonisté Sofie Podlipské dostávají druhé šance, většina katastrof s sebou přináší něco dobrého a konce příběhů jsou poctivě vyvedené až do konce pro každou postavu zvlášť. Pro postavy Karoliny Světlé již osud tak milostiv není, zkouší je tvrději, chyby mají vážné následky a díla nekončívají dobře.

Dílo Karoliny Světlé činí hodnotnější i propracovaná mystika a především obohacující lidová moudrost. Má potenciál ukazovat čtenářům starý svět, který je ale založený na stejných principech, jako současný. Nejsilnější stránkou Karoliny Světlé je mimo výše v komparaci zmíněné kvality právě nadčasovost, kterou díla

oplývají. Nadčasovost vděčí zejména propracované psychologii postav. Zatímco z díla Podlipské jasně vyplývají všechny zásadní myšlenky, které autorka mnohdy čtenáři zcela otevřeně předkládá a komentuje, texty Světlé vyzývají spíše k hlubšímu zamyšlení a analýze. Pro správné pochopení její tvorby je proto nezbytně nutná snaha o analýzu, interpretaci a vnímání jednotlivých prvků, které nabízejí několik úhlů pohledu.

3.1.1 Seznam použité literatury

LEHÁR, Jan, Alexander STICH, Jaroslava JANÁČKOVÁ a Jiří HOLÝ. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Česká historie. ISBN 80-710-6308-8.

PLÁNSKÁ, Božena. *Vztahy a jejich obraz v literatuře 19. a 20. století*. Praha: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-614-8.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Dva rodokmeny*. Praha: Česká grafická společnost, 1903.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Lidské včely*. Praha: Česká grafická společnost, 1901.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. Praha: J. Otto, 1878.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. 2. Praha: Knihotiskárna J. Otto, 1898.

SVĚTLÁ, Karolina. *Černý Petříček a jiné povídky*. Praha: Mladá fronta, 1955.

SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. Praha: Československý spisovatel, 1974.

SVĚTLÁ, Karolina. *Kresby z Ještědí*. 3. Praha: L. Mazáč, 1930.

SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. Brno: Československý spisovatel, 2018. ISBN 978-80-7459-169-3.

SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 3. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. Praha: Československý spisovatel, 1973.

VRAJOVÁ, Jana. *Umíněnkyně dobra Sofie Podlipská*: Kapitola z dějin literárního midcultu 19. století. Praha: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-7470-148-1.

WIMMER, Stanislav, ed. *Bouřky*: Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy. Praha: Nakladatelská praxe Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2007. ISBN 978-80-87053-04-1.